

TRANSILVANIA

ORGANUL

ASOCIAȚIUNII PENTRU LITERATURA ROMÂNĂ ȘI CULTURA
POPORULUI ROMÂN.

Nr. V—VI. Sibiiu, Novembre—Decembre 1903. An. XXXIV.

SĂ NE ÎNDREPTĂM LIMBA!*)

(Veđi nr̄i I și III a. c. ał revistei n̄stre).

Exemplele sunt sc̄ose din același manual de școlă ap̄rut în anul 1902, din care s'au scos și exemplele din nr̄i precedente.

1. „*Resbel*“, este o combinațiune lexicală fantastică, în loc de terminul nostru obștesc și istoric: *r̄sboiũ*. De aceea „resbel“ este un cuvint sterp, fără derivate. Cine a 'ncercat să formeze un verb saũ un adiectiv din hibridul „resbel?“ Toți đicem numaĩ: „r̄sboinic“, „a se r̄sboi“ etc. și nu . . . alt-fel. (V. și V. Alexandri „Dictionar grotesc“).
2. „*Insemnele dignității*“ e greșit đis; corect: „*insigniile*“. — „Semn“ e derivatul românesc al lui „signum“ latinesc. Dar' „insemn“ nu corespunde latinescului „insignium“ și usul limbii nicĩ nu l-a acceptat.
3. „*Tron de os de elefant*“. — „Os de elefant“ e traducere germano-maghiarã, — corect românesc ar fi să fie „colț de elefant“. Dar' terminul literar acceptat la noi este: „*fildeș*“; așa-dar': „tron de fildeș“.
4. „*Senatorii concurgeaũ* cu sfatul lor“, — o expresiune imposibilă, în loc de: „*Senatorii contribuiaũ* (intreneniaũ, conclucraũ) cu sfatul lor“.

---

*) Cele-lalte điare și reviste române din patriã sunt rugate a reproduce aceste pagini.

5. „*Oficiali* (corect ȕis: „*funcȕionari*“) extraordinari, cari spionaŭ pe cei vătămători de „*maiestate*“; — partea a doua a frazei este de tot greșită. Terminologia noastră iuridică nu cunósce expresiunea „vătămător de maiestate“. Va trebui să ȕicem: „... cari spionaŭ pe cei vinovaȕi (*acusaȕi, bȕnuiȕi*) de *lesa maiestate*“.
6. „*A străforma*“ e greșit; ȕicem corect: *a schimba, a preface, a face în...*
7. „*a diferi*“ se póte exprima mai bine și mai poporal cu „*a se deosebi*“.
8. „*Documînt, documinte*“ nu este acceptat de usul limbii. ȕicem: *document, documente*, ca și *sentiment, sentimente, curent, curente*; „-*înt*“, „-*inte*“ s'a păstrat numai în cuvintele istorice romȕnesci, (d. ex. *cuvînt, cuvinte, mormînt, morminte*), dar' nu se póte admite în neologisme.
9. „*Lege, carea sună așa*“, germanism („*das Gesetz lautet*“); romȕnesce frasa citată este o imposibilitate, căci *legea nu sună* nici-cum! — Corect: „*legea, care ȕice* (*dispune, hotăresce*)“.
10. „*Avea dreptul a reiepta*“; — ȕicem corect: *avea dreptul să respingă, să refuze*.
11. „*Atunci s'a suspîns tóte*“; — s'a adoptat la noi neologismul „*a suspenda*“ (și nu „*a suspinde*“), decı trebuie să ȕicem: „*atunci s'aŭ* (plural, nu singular ca în citat) *suspendat tóte*!“
12. „*Acéstă dispuseȕiune* (citesce: „*dispuseȕiune*“) *a sustat*“, — 3 cuvinte, 2 greșeli; —
  - a) *dispoșiiune* este un neologism, și decı nu se póte fasona după calapod istoric romȕnesc (ca „*rugăciune*“), ci se ia după usul de aȕi al limbii observat la neologisme; vom ȕice: „*dispoșiiune*“ sau *dispoșie*“.
  - b) *a sustat*, este o vorbă neexistentă în limba noastră, ȕicem: „*a fost în vigóre*“ sau „*s'a susȕinut*“, „*s'a observat*“, etc.

13. „... *relative la alegerea consulilor*“, — ȳicem corect: „*în ce privesce alegerea cons.*“ sau „*cu privire la*“.
14. „*Pretura o competiău însiși foștii consuli*“; — ȳicem „*a competi la ceva*“ nu „*a competi ceva*“; dar' și expresiunea acăsta nu e prea usitată. Aci ar fi trebuit să se ȳică: „*Chiar și foști consuli candidaău la pretură*“.
15. „... *iși submiteaău „fascele*““, — un neologism de prisos; ȳicem corect: „*iși plecaău „fascele*““.
16. „*In imperiul bizantin încă ocur pretori*“; — „*ocur*“, „*obvin*“, „*vin înainte*“ sunt germanisme („*vor-kommen*“) fôrte răsândite la noi și cu desăvîrsire străine în România; se ȳice în loc de frazele citate: „*să întâlnesc, sunt, întâlnim, aflăm*“.
17. „*A concrede ceva cuiva*“, e greșit ȳis; ȳicem: „*a încredința cuiva ceva*“.
18. „*Quaestorul deducea rațiociniul*“, — în loc de: „*qu. purta socotelile*“.

O DARE DE SAMĂ.

Este cunoscut cetitorilor acestei reviste, că demisiunea mea din postul de prim-secretar al „Asociațiunii“, prezentată Comitetului central încă în primăvara anului 1902, a fost primită de adunarea generală din Baia mare pentru ȳiua de 31 Decembre a. c. Prin urmare numărul de față al „Transilvaniei“ este cel din urmă care apare sub conducerea mea.

Ori-cât de impersonal am căutat să fiu în activitatea mea de director al acestei reviste și ași dori să rămân până la sfârșit, cred că — după legăturile ce au sustat timp de 8 ani între cetitorii „Transilvaniei“ și între mine, — se cuvine ca, înainte de a părăsi locul meu, să fac o scurtă reprivire asupra activității mele.

Nu este însă numai raportul dintre directorul și cetitorii unei reviste, care mă îndeamnă a mă ocupa de astă-dată — în contra obiceiurilor și aplecărilor mele — și de persoana mea proprie.

„Transilvania“ este organul oficial al „Asociațiunii“ și eu chiar în calitate de prim-secretar al acestei corporațiuni am avut onorul și însărcinarea de a conduce această revistă. Mă cred deci dator a mă extinde în cuvântul meu de adio asupra întregii mele activități ca funcționar al „Asociațiunii“.

În urma împrejurării că activitatea mea și preste tot a organelor „Asociațiunii“ în decursul anilor din urmă a fost des și mult criticată, cred că față cu Comitetul central, care a fost singurul for competent de a se pronunța asupra activității mele, și care în întreagă durată funcționării mele m'a distins și sprijinit cu toată bunăvoința și încrederea, — mi-se impune de-adreptul datoria, de a da samă, acum la plecarea mea, de mersul afacerilor „Asociațiunii“ în timpul cât am ocupat postul de prim-secretar.

Este departe de mine intențiunea de a intra în polemii cu toți aceia, chiămați și nechiămați, cari s'au crezut în drept a-și exprima nemulțămirea cu activitatea mea și preste tot cu direcțiunea și spiritul în care au fost conduse afacerile „Asociațiunii“, și tot atât de puțin urmăresc scopul de a intra în o examinare și aprețiere, din punct de vedere al obiectivității și urbanității, a acelor numeroase atacuri, la cari am fost expus, atât eu personal, cât și Comitetul central. După-cum în trecut nu am aflat de trebuință a-mi ridica cuvântul nici chiar în contra invectivelor pur personale conduse de vedită reacredință, tot astfel cred că mă pot dispensa și astăzi dela ori-ce regardare a atacurilor personale.

Trec dar' fără supărare, și acum la retragerea mea, preste toate învinuirile, drepte și nedrepte, ce mi-s'au făcut și — fără a reflecta la ele, — mă mărginesc a trage o paralelă între stările „Asociațiunii“ de acum 8 ani și între cele de astăzi, și las în sarcina cetitorilor, ca din datele reale și din cifrele ce le voiu înșira, să-și formeze înșiși o judecată nepreocupată nu numai asupra activității mele, ci și asupra întreg mersului și dezvoltării afacerilor „Asociațiunii“.

Însă înainte de a începe expunerea datelor concrete despre lucrările ce au fost săvârșite și despre rezultatele ce au fost realizate în sînul „Asociațiunii“ dela 1895 încoace, cred că este necesar să mă ocup prealabil de o chestiune de compe-

tență. Anume, cea mai mare parte a criticilor noștri, nu și-a dat pe deplin samă de chiămarea și datorințele organelor executive ale „Asociațiunii“, de cercul de competență a Comitetului central și a funcționarilor, și nesocotind mijloacele prin cari și cadrele între cari aceste organe își pot desvolta activitatea, li-au impus probleme ce ele nu le *pot* rezolvi și le-au făcut responsabile pentru stări și fapte cari sunt cu totul independente de ele și pe cari nu le pot schimba.

Astfel, s'a întâmplat de repetite-ori, că organele executive ale „Asociațiunii“ au fost învinuite pentru diferite neajunsuri ale producțiunii noastre literare.

În această privință trebuie accentuat înainte de toate, că sunt în eroare toți aceia, cari văd în Asociațiunea noastră o corporațiune literară. De fapt „Asociațiunea“ nici când nu a fost, și după firea constituirii sale nici nu a putut fi o corporațiune de acest caracter, și este a se atribui numai unei confuziuni de idei, că fundatorii ei i-au dat un titlu, pe care în realitate nici când nu l'a putut merita. Până acum 2—3 ani, când la inițiativa mea au fost instituite secțiunile științifice-literare, „Asociațiunea“ nu avea nici un singur organ cu competență și mențiune literară, și organele ei executive, Comitetul central și funcționarii, au fost și sunt chiar și astăzi numai organe strict administrative. Și nici nu se poate altfel. Căci chiar și la corporațiuni de caracter pur literar, funcționarii ca atari nu au decât agende administrative.

Asociațiunea noastră, ca societate în care calitatea de membru se bazează pe simplul fapt al plății unei mici cotațiuni în bani, pe teren literar nu poate avea altă chiămare decât numai *încurajarea* literaturii, și *nu producțiunea* literară directă, ceea-ce a și fost accentuat în mod foarte clar și precis în cuvântul de inaugurare al ultimei adunări generale.

Cu toate-că în titlul „Asociațiunii“ se accentuează atât de mult literatura, este fapt, că până în timpul cel mai nou, ea nu a avut mijloace, nici materiale nici morale, pentru a se pute conforma acestei chiămări. Comitetul central până de curând nu a avut la dispoziție nici un singur fond cu mențiune literară; abia în timpul cel mai nou s'a făcut în această direcțiune un modest început prin crearea fondurilor G. Ba-

rițiu și Andreiu Murășanu. Și tot astfel i-au lipsit până la înstituirea secțiunilor științifice-literare și forțele morale pentru încurajarea literaturii, neavând nici măcar un organ, care să poată censura un product literar, și cu atât mai puțin să poată da direcțiune producțiunii literare.

Între asemenea împrejurări critica obiectivă va trebui să-și impună o deosebită rezervă la formularea pretențiilor sale cu privire la datorințele și responsabilitatea Comitetului central și al „Asociațiunii“ pe teren literar.

În sînul Comitetului, activitatea literară a „Asociațiunii“ a fost înțeleasă și explicată nu ca un scop de sine, ci ca un mijloc pentru realizarea scopului general al „Asociațiunii“: înaintarea culturii poporului; și precum s. ex. în institutele de învățămînt ce le crează și susține „Asociațiunea“, Comitetul central nu ia nici un angajament în materie de pedagogie, ci se mărginesce la procurarea mijloacelor materiale și la asigurarea instituțiunilor create, tot astfel și în materie de literatură nu poate ambiționa la nici un rol de competență literară, ci se restrînge și în această privință la o acțiune de încurajare prin mijloacele materiale și morale de cari dispune.

Pornind din acest punct de vedere, chiămarea și datorințele Comitetului central și ale funcționarilor lui, în toate ramurile activității ce o desvoaltă pentru realizarea scopurilor urmărite de „Asociațiune“, nu pot fi decât *crearea și asigurarea mijloacelor și instituțiunilor* pentru înaintarea culturală a poporului, și astfel și agendele Comitetului și funcționarilor nu pot fi altele decât agende de *organizare* și de *administrare*.

Acesta a fost punctul de vedere al Comitetului central, și pe această basă am căutat și eu să servesc interesele Asociațiunii.

Fiind astfel stabilit cercul de competență al organelor Asociațiunii, voi căuta să arăt rezultatele realizate dela 1895 încoace în acest cadru.

Timpul în care am ocupat postul de prim-secretar, a fost epoca cea mai critică în viața aproape semiseculară a „Asociațiunii“. Chiar atunci guvernul țării formulase o întregă

serie de pretențiuni de mare importanță, și nu exagerez nici decât când susțin, că dacă Comitetul central cu această ocaziune nu ar fi manifestat tactul, priceperea și energia recerută, ar fi devenit problematică chiar și existența „Asociațiunii“. După o luptă grea, purtată timp de doi ani, *între două focuri*, atât cu guvernul, cât și cu acele elemente în sinul „Asociațiunii“, cari își luaseră devisa de a jertfi mai bine „Asociațiunea“ decât de a face ori-ce concesțiuni, — Comitetul central a eșit biruitor și „Asociațiunea“ nu numai că a rămas neatinsă în firea ei, ci s'a ales cu noue garanții de dezvoltare și cu o organizațiune cu mult mai largă și completă. Actele și documentele acestor lupte vor forma pentru totdeauna una dintre cele mai splendide pagini ale istoriei „Asociațiunii“ și merită ca la timp potrivit să se facă accesibile tuturor acelor cari se interesează de dezvoltarea instituțiilor noastre culturale.

Pe bazele create în noul Statut al „Asociațiunii“ s'a început apoi o vastă *lucrare de organizare*, atât în centru cât și în despărțăminte, a căror existență până aci a fost lipsită de base legale și cari abia prin noul Statut au ajuns a fi organe autorizate și recunoscute și de guvern pentru servirea și înaintarea scopurilor „Asociațiunii“. Rezultatele acestei lucrări de organizare sunt: Regulamentul afacerilor interne ale Comitetului central, Regulamentul desbaterilor adunării generale, Normativul pentru noua arondare a despărțămintelor, Regulamentul afacerilor interne ale despărțămintelor, Regulamentul de cassă, Normativul pentru administrarea fondurilor și fundațiilor, Regulamentul bibliotecii și în fine și Regulamentul secțiunilor științifice-literare, despre care vom vorbi la alt loc.

În cadrele stabilite prin aceste regulamente, s'a reorganizat apoi întreg *biroul* „Asociațiunii“, care până atunci existase mai mult numai după nume și funcționa numai incidental, până când astăzi funcționează în deplină ordine și întrunește în fie-care Ți pe toți funcționarii „Asociațiunii“. După aceste Comitetul central și-a estins activitatea asupra *organizațiunii externe*, și a căutat să înființeze, în toate centrele teritoriului locuit de Români, Despărțăminte și agenturi, prin cari să se poată angaja cercuri cât mai largi în serviciul scopurilor „Asociațiunii“.

Resultatele acestei activități nimic nu le poate documenta în mod mai evident, decât cifrele seci și totuși elocvente ce lăsăm să urmeze, și cari mai ales în comparație cu anii înainte de 1895 dovedesc un progres însemnat și constant, și arată că cei din urmă 8 ani reprezintă epoca cea mai frumoasă în întreg trecutul „Asociațiunii“.

Iată datele despre mișcarea membrilor și despărțemintelor „Asociațiunii“ :

Numărul total al membrilor Asociațiunii a fost:

la anul 1861/2 : 728	la anul 1865/6 : 166	la an. 1869/70 : 369	la anul 1873/4 : 120
„ „ 1862/3 : 442	„ „ 1866/7 : 229	„ „ 1870/1 : 223	„ „ 1874/5 : 231
„ „ 1863/4 : 451	„ „ 1867 8 : 221	„ „ 1871/2 : 331	„ „ 1875 6 : 146
„ „ 1864/5 : 258	„ „ 1868/9 : 217	„ „ 1872/3 : 189	„ „ 1876/7 : 267

Despre anii 1877–1880 nu se găsesc date în archiva „Asociațiunii“ :

an	membri fund.	membri pe viață	membri ordinari	total
1881/2	96	130	214	440
1883	57	90	354	501
1884	54	98	403	555
1885	75	99	463	637
1886	76	108	582	766
1887	76	112	369	557
1888	60	154	294	508
1889	77	148	294	519
1890	84	156	340	580
1891	92	179	483	754
1892	87	181	343	611
1893	79	175	397	651
1894	73	162	412	647
1895	72	171	668	911
1896	68	181	774	1023
1897	72	180	867	1119
1898	82	210	1068	1360
1899	83	191	1024	1298
1900	88	197	1088	1373
1901	83	204	1219	1506
1902	86	212	1237	1535
1903	83	221	1306	1610

Ce privește *Despărțemintele*, numărul lor la 1895 a fost 33, însă în mare parte existau numai după nume și multe dintre ele n'aveau decât un singur membru: Directorul. Și în această privință stările s'au ameliorat foarte mult. Despre activitatea despărțemintelor înainte de 1895 lipsesc date exacte; din timpul mai nou rapoartele prezentate adunărilor generale arată că „Asociațiunea“ avea la anul

1895	în total	33	despărțeminte,	între cari	au lucrat	21
1896	„ „	33	„ „ „ „	„ „	„ „	21

1897 în total	33	despărțeminte,	între	cari	au	lucrat	22
1898	„	„	39	„	„	„	31
1899	„	„	42	„	„	„	33
1900	„	„	42	„	„	„	38
1901	„	„	44	„	„	„	42
1902	„	„	44	„	„	„	39

Aceste cifre dovedesc în destul, că „Asociațiunea“ în cei din urmă 8 ani a făcut progrese, la cari nu s'a putut avânta în cei 35 ani de mai 'nainte ai existenței sale nici măcar în mod trecător, și că acest avânt nu a fost ceva întâmplător, rezultă și din faptul, că dezvoltarea constatată durează de aproape un deceniu și progresează neîntrerupt din an în an.

Asemenea rezultate nu se realizează de sine, ci dovedesc că organele centrale ale Asociațiunii au dezvoltat în timpul mai nou o activitate mai sistematică și mai intensivă, că întreaga lucrare a „Asociațiunii“ a fost pătunsă de un spirit mai sănătos și că întreg organismul ei pus pe base mai solide decât în trecut.

Nu ar fi la loc, dacă în această scurtă dare de samă, care nu are să fie decât o fugitivă reprivire generală, ași intra în detaiuri. Am insistat mai pe larg asupra mișcării membrilor și despărțemintelor numai din motivul, pentru-că aceste două momente mi-se par mai caracteristice și pot servi ca base mai reale pentru aprețiarea generală a epocii ultime din viața „Asociațiunii“ și a organelor de care aceasta dispune pentru realizarea scopurilor sale. Pentru a arăta și dovedi intensitatea lucrării culturale, săvârșită de cercurile întrunite sub scutul „Asociațiunii“, ar trebui să înțrăm în amănunte cari ar căde înafară de cadrul acestei scurte repriviri. Mă mărginesc deci a mă provoca la rapoartele anuale ale Comitetului central și la dările de samă ce se publică în organele publicistice noastre asupra adunărilor cercuale, din cari ne putem convinge că activitatea organelor externe ale „Asociațiunii“ nu numai cantitativ, ci și calitativ arată un progres îmbucurător. Numărul, deși încă modest dar' totuși în continuă creștere, a agenturilor, bibliotecelor ambulante, a prelegerilor populare, a expozițiunilor și concursurilor, sunt tot atâtea momente ce înzădar le vom căuta în istoria celor dintâi 35 de ani ai existenței „Asociațiunii“ noastre.

Nu vreau să fiu rău înțeles și să me fac vinovat de o aprețiere prea sanguinică a situațiunii. Prin cele înșirate nici decât nu am voit să susțin că stările de astăzi în sinul „Asociațiunii“ ar fi perfecte ori chiar numai multămitoare. Din contră. Totul ce am voit să dovedesc, este faptul, că în cei din urmă 8 ani situațiunea s'a ameliorat în mod esențial, că stagnațiunea îndelungată din trecut a dispărut și a făcut loc unui puternic *curent de progres*. Că în timp de câți-va ani stările triste de odinioară să fie schimbate deodată, aceasta ar fi o pretențiune, care cu bună credință și cu mintea sănătoasă nimeni nu o poate formula față cu organele executive ale „Asociațiunii“.

Înainte de a trece dela lucrările de organizare ale Comitetului central, la cele administrative, mă cred dator a aminti doue instituțiuni importante, create — sau cel puțin puse pe base reale — tot în decursul celor din urmă 8 ani. Înțeleg Secțiunile științifice-literare și Museul „Asociațiunii“.

Am accentuat deja la alt loc, că esența chiămării și datorințelor Comitetului central nu poate fi decât crearea instituțiilor și asigurarea mijloacelor pentru înaintarea culturală a poporului nostru. Pornind din acest punct de vedere, Comitetul central a căutat să-și institue un organ, cu ajutorul căruia să poată profita și de forțele culturale, mari și puternice, ale literaturii, și să le poată pune în serviciul scopurilor sale. Chiămarea principală a *secțiunilor* a fost deci, ca să servească Comitetului central ca bun sfetnic, care deoparte să-i arete căile cele mai potrivite pentru încurajarea literaturii, iar' de altă parte să dea prin autoritatea sa și prin mijloacele materiale ale „Asociațiunii“ producțiunii noastre literare acea direcțiune, care corespunde mai mult intereselor și trebuințelor culturale ale poporului nostru.

Încât înființarea și realizarea acestei instituțiuni poate privi organele administrative ale „Asociațiunii“, Comitetul central și-a îndeplinit toate datorințele; a dat secțiunilor o organizațiune cât se poate de completă, le-a angajat o serie de puteri literare dintre cele mai valoroase de cari dispunem, le-a pus la dispoziție mijloacele bănesci pentru întrunirile lor, pentru premii și întreprinderi literare, s'a îngrijit de tipărirea

publicațiilor lor și a căutat să satisfacă toate dorințele și trebuințele lor. Ba mai mult: a pregătit pentru aproape fiecare secțiune substratul pentru lucrările cele d'întâi și le-a îndemnat să-și stabilească planul lor de acțiune. Dacă cu toate aceste au trecut trei ani de zile, fără ca așteptările legate de activitatea secțiunilor să se realizeze, la nici un cas nu poate fi invinuit pentru aceasta Comitetul central și funcționarii sei, nici modul de organizare al secțiunilor, ci cauza este a se căuta în însuși sinul secțiunilor. Căci dacă un referent al unei secțiuni își amână angajamentele luate dela o ședință la alta, iar' altul nu redigează nici procesele verbale ale ședințelor, Comitetul central și funcționarii sei n'au mijloace pentru a schimba această situațiune. Dar' cu toate aceste neajunsuri, instituțiunea în sine e sănătoasă, a făcut și va face încă servicii prețioase, și n'are decât să treacă preste greutățile începutului și preste procesul de consolidare, spre a justifica încrederea pusă în ea și jertfele aduse pentru susținerea ei.

A doua instituțiune nouă: *Museul istoric și etnografic*, va avea să umplă un gol de mult simțit. Ar fi un lucru deplasat dacă ași insista la acest loc asupra menițiunii și importanței acestei instituțiuni, prin care generațiunea de astăzi se achită de o datorie de onoare față cu înaintașii sei, și în legătură cu care „Asociațiunea“ creează doue așezăminte de deosebită valoare actuală: prima noastră bibliotecă publică și colecțiunea avuțiilor noastre etnografice. Ceea-ce mă preocupă la acest loc este faptul, că Comitetul central se poate lăuda și în privința acestei întreprinderi cu un succes complet. Mulțămită zelului și energiei ce a dezvoltat-o întru realizarea acestei instituțiuni, a reușit în timp de abia 6 ani, și în butul greutăților ce i s'au făcut și piedecilor ce s'au pus acestei acțiuni chiar și în sinul „Asociațiunii“, să vadă palatul Museului aproape terminat în condițiunile cele mai mulțămitoare, și să-l poată preda preste câte-va luni destinațiunii sale. Câtă osteneală, câtă energie și abnegațiune a reclamat realizarea acestui rezultat, numai aceia vor scîi apreția, cari au dus greul acestei lucrări. N'au lipsit nici în această chestiune oameni nemulțumiți cu rezultatele realizate, cu toate că pân'aci nu s'a mai pomenit în sinul poporului nostru, ca în timp de 5 ani să se adune din donațiuni

benevole și dintr'o mică loterie un capital atât de însemnat, încât să se poată construi din el o zidire monumentală cum va fi Muzeul „Asociațiunii“. Ba mai mult, astăzi când loteriile de binefacere se cedează chiar și de societățile și instituțiunile cele mai protegiate și populare din țară cu maximal 15% ale nominalului emisiunii la bancarii antreprenori cari se ocupă cu asemenea afaceri, s'au găsit între noi oameni cari au batjocurit Comitetul central pentru-că a realizat — la cea d'întâiu între-prindere românească de asemenea natură — un beneficiu net de 25% ale nominalului emisiunii! Dar' nu se poate altfel; de când e lumea, lucruri mari nu s'au putut realiza fără a întâmpina opozițiunea celor mici de inimă și suflet!

În privința agendelor sale de *administrație*, și anume în ce privesce procurarea și administrarea mijloacelor materiale pentru realizarea scopurilor „Asociațiunii“, Comitetul central, în anii din urmă, de asemenea a știut realiza rezultate, cari reprezintă un însemnat progres față de trecut. Prin înmulțirea membrilor veniturile ordinare au fost sporite în mod considerabil, și în urma dispozițiilor luate și observate cu rigoare în privința evidenței și încassării taxelor, au dispărut restanțele mari din trecut și taxele întră acum în deplină regulă. În administrarea fondurilor și fundațiilor s'a introdus o contabilitate și evidență bineîntocmită, s'au creat fonduri noue, s'au lichidat fonduri vechi, despre cari nu se mai scia nici originea nici menițiunea lor, s'a echilibrat budgetul școalei de fete, s'au acuirat imobiliile noue, prețioase și rentabile, și s'a urcat valoarea lor prin măsuri ca deschiderea unui nou front la intravilanele „Asociațiunii“ din Sibiu, și preste tot s'au înmulțit veniturile și averea „Asociațiunii“.

Tot dela 1895 s'a reorganizat și pus în ordine și archiva „Asociațiunii“, care pân' atunci se afla în starea cea mai deplorabilă și s'a înzestrat și biblioteca cu un număr foarte considerabil de publicațiuni, între cari toate edițiunile românesce ce au apărut în anii din urmă la noi în țară, și o colecțiune aproape completă a presei noastre periodice din secl. trecut, care pân' aci lipsia cu totul în biblioteca „Asociațiunii“.

Toate aceste rezultate nu au putut fi realizate decât în urma unei lucrări zeloase, condusă cu pricepere și energie,

și care dovedește un sănătos și puternic avânt în întreaga activitate a „Asociațiunii“ și o esențială ameliorare a stărilor în cari se afla „Asociațiunea“ în cele d'întâi trei decenii ale existenței sale.

Înainte de a încheia expunerile mele, trebuie să mai revin și la activitatea Comitetului central pe teren *literar*. Am arătat mai sus, cari pot fi datorințele Comitetului central în această direcțiune și ce pretenții se pot formula la o determinare rațională și justă a agendelor lui în materie literară. Nu mai insist deci și la acest loc asupra acestei chestiuni, și mă mărginesc numai la o fugitivă înșirare a lucrărilor săvârșite pe acest teren.

Până-ce „Asociațiunea“ în cei d'întâi 35 ani ai existenței sale n'a publicat decât o singură operă mai mare (Familiele boeresci de D. Ion c. de Pușcariu) și câte-va povești de Ioan Pop-Reteganul, dela 1895 încoace a contribuit în măsură cu mult mai mare la producțiunea noastră literară. Amintesc în primul rând „*Enciclopedia Română*“, care — ori-cât de suveran o aprețiază unii dintre „criticii“ noștri moderni, va rămâne totuși pentru timp îndelungat un titlu de glorie pentru „Asociațiunea“ noastră. Că această publicațiune are o mulțime de scăderi, este un fapt ce nimeni nu-l scie mai bine și nu-l regretă mai mult decât mine. Dar' tot atât de bine sciu, că primul început pe terenul literaturii enciclopedice nu a fost lucru perfect nici la alte națiuni cu mult mai înaintate și la întreprinderi înzestrate cu toate mijloacele și instalațiunile posibile. Chiar în decursul lucrărilor pentru „*Enc. Rom.*“ am avut ocaziune a mă convinge, cât de multe și mari greșeli și lacune se găsesc chiar și în Dicționarele enciclopedice mari ale Francezilor și Germanilor — de edițiunile maghiare nici nu vorbesc. Și cu toate aceste, publicațiunile amintite fac cetitorilor lor serviciile cele mai prețioase întru popularizarea științelor și artelor. Și tot astfel și „*Enc. Română*“, cu toate greșelile și lacunele ei, cuprinde un material vast și prețios, și va rămâne pentru timpuri îndelungate o operă de mare utilitate, care de aici înainte se va pute complexa și îndrepta fără mari greutateți. Spre a pute apreția munca uriașă depusă în această lucrare, va trebui să se țină cont de greutatețile

enorme cu cari a avut să lupte redacțiunea spre a ține în neîntreruptă și armonică lucrare, timp de 8 ani, un aparat de 200 autori, nesalarisați și astfel nelegați prin nici un angajament formal, și împrăștiați pe un teritoriu atât de vast ca cel ce se întinde între Paris, Petersburg și Constantinopol. Și chiar faptul, că 200 sute de autori români, — între cari găsim numele cele mai ilustre, o întreagă pleiadă de academicieni, profesori universitari și celebri scriitori și erudiți români, — și-au dat timp de 8 ani întreg concursul pentru terminarea cu bun sfârșit a acestei mari publicațiuni, arată în modul cel mai neîndoios valoarea și importanța ei, dovedită de altfel și în Țilele din urmă prin distincțiunea ce i-s'a făcut, conferindu-i-se medalia de aur la expoziția științifică din București.

Preste 2—3 săptămâni acest valoros monument literar al unității culturale a întreg poporului român, la care au conlucrat scriitorii noștri fără deosebire de hotare politice, va fi terminat, și cu toate că editarea lui a costat aproape 100,000 de coroane, „Asociațiunea“ nu a trebuit să jertfească nici un singur filer pentru ea.

O a doua întreprindere literară mai mare, inițiată de Comitetul central în anii din urmă, este „*Biblioteca populară a Asociațiunii*“. Trebuie să recunosc, că cele 9 broșuri ce se cuprind până astăzi în această colecțiune de scrieri populare, deși formează un bun început, nu reprezintă încă un rezultat mulțămitor. Dar' dacă în această privință nu s'a putut face mai mult, la nici un cas nu poate fi învinuit Comitetul central, care din partea sa a inițiat această bibliotecă, a publicat concurs pentru scrieri potrivite, a oferit o remunerațiune convenabilă pentru autori, a insistat ani de Țile pe lângă secțiuni să se îngrijască de material pentru colecțiune și astfel a făcut totul ce se poate pretinde cu drept cuvânt dela organele administrative ale „Asociațiunii“. Până acolo cred că nici un om cu mintea sănătoasă nu va merge ca să pretindă dela membrii Comitetului central și dela funcționarii sei, ca să lucreze înșiși scrierile trebuincioase pentru această bibliotecă.

Trec aici preste mica serie de publicațiuni ce a mai editat „Asociațiunea“ în anii din urmă (lucrate de dnii Dr. A. Bunea, N. Togan, Mih. Beșan, etc.), și mai amintesc numai lucrările

bibliografice ce au fost începute în timpul mai nou. Se scie că până la 1895 nimeni n'a ținut samă de ceea-ce s'a publicat la noi în țară; abia de atunci a fost introdusă publicarea anuală a unui repertoriu bibliografic, s'au compus consemnările de cărți potrivite pentru bibliotecile populare și s'a început cumpărarea și distribuirea gratuită de asemenea publicațiuni la adunările generale.

Din toate aceste și din publicațiunile oficioase ale „Asociațiunii“ se vede că Comitetul central, în cadrul mijloacelor de cari a dispus, a știut să dea un avânt, fie cât de modest, dar' totuși real, activității „Asociațiunii“ și în materie literară, și ori-cât de modeste ar fi rezultatele realizate, ele fără îndoială însemnează un vedit progres și pe acest teren.

Terminând cu aceste fugitive mea reprivire asupra merului afacerilor „Asociațiunii“ în timpul cât am ocupat eu postul de prim-secretar, cred că chiar și numai momentele atinse de mine în expunerile mele de până aci, dovedesc pe deplin, că periodul de timp despre care am vorbit, poate fi numit cu drept cuvânt epoca de înflorire în istoria „Asociațiunii“ noastre, o înflorire datorită zelului, energiei și priceperii Comitetului central, care, punând capăt stagnațiunii din trecut, prin o serioasă și conștientă lucrare de organizare și administrare, a știut să desvoalte mijloacele și instituțiunile vechi ale „Asociațiunii“ și a înzestrat-o cu mijloace și instituțiuni noue pentru realizarea scopurilor sale.

Care a fost partea mea și meritul meu la inițierea și executarea lucrărilor săvârșite, nu împoartă la acest loc. Această chestiune cade cu totul în competența Comitetului central, care de repetite-ori și-a spus verdictul în această privință. Și eu nu am motive să duc cauza la alt for.

Mă retrag deci din postul de prim-secretar al „Asociațiunii“ cu conștiința liniștită, că mi-am făcut datoria, și cu dorința sinceră, că aceia, cari vor veni după mine, la a lor retragere să poată constata față cu stările de astăzi un progres tot atât de îmbucurător, după cum l'am putut constata eu față cu stările dela 1895.

Dr. C. Diaconovich.

CÂTE-VA CUVINTE ASUPRA LITERATUREI POPORALE.

Între produsele minții omenesci literatura ocupă, putem dice locul cel mai de frunte, căci ce poate fi mai ales decât a scrie despre ceea-ce simțese mai fin inima omului și agită mai puternic mintea aceluia.

Sub literatură, în de comun se înțeleg acele produceri ale spiritului, cari tractează despre simțemintele, de cari noi ca oameni suntem mișcați în felurite împrejurări, între cari ne este dat să viețuim.

Omul e o ființă, care nu trebuie să trăiască numai pentru împăcarea necesităților de zi, ci el trebuie să aibă și momente de inspirație, de elevație spirituală. Acele momente de elevație în unele individualități marcante ies la iveală, și alte individualități tot atât de marcante, în momente de inspirație le observă și apoi dăruite dela Dumnezeu cu talent de scriere le fixează pentru noi și pentru generațiile ce urmează în scrieri, ce rămân ca tot atâtea monumente ale spiritelor alese din timpurile trecute.

Monumentele literare sunt cele mai veritabile monumente, cari grăesc într'un mod neîndoelnic despre trecutul și peripețiile de viață ale unui popor. Ale noastre monumente literare vor fi deci o baie de aur pentru a exploata trecutul nostru între anii 300—1200, trecut ce ni-se dispută de contrarii neamului nostru. Ele vor deveni însă numai atunci adevăratul isvor de studiu național, când se vor fi făcut colecțiunile tuturor produselor născute din geniul poporului românesc. Ceea-ce până acum s'a făcut, poate fi considerat ca un început numai, căci multe și varii sunt obiceiurile și moravurile poporului românesc din văile Carpaților și multe sunt instituțiunile create de el în legătură cu moravurile sale, cari toate sunt impestrițate cu produceri răsărite din capetele unor cântăreți marcanți.

Acești cântăreți formează expresia fidelă a firii noastre etnice, căci ei sunt niște componenți, cari la oaltă luați dau resultanta firii poporului românesc și această resultantă numai atunci se va pute compune, când se vor fi făcut colectările din toate localitățile unde respiră și viază suflet românesc.

Dacă personalități marcante intrupează în firea lor firea poporului, de care se țin, atunci urmează cu necesitate logică, că cu cât un popor va avé mai multe figuri de acestea marcante istorice, cu atât și firea acelu popor va fi mai lesne înțeleasă și pricepută.

O altă urmare naturală este, că cu cât un popor *numeric* e mai mare cu atât va fi mai ușor de studiat firea lui, pentru-că e mai mare probabilitatea, ca din o mulțime de populațiune să răsară și figuri istorice marcante mai multe. Drept aceea e nejustă măsura de aprețiere, după care popoarele mici se pun, în respectul acesta în comparație cu popoarele mari, mai ales atunci când se discută de drepturi politice.

Dacă însă și din un popor mic răsar capete luminate pe diferitele terene de viață ale muncii omenesci, asta e dovada cea mai eclatantă, că simburele

acelui popor este sănătos și că arborele vieții, ce va răsări și se va desvolta din acel simbur, are să fie un arbore gigantic cu coroană frumoasă și măreț impodobită, care va adumbri sub aripile sale pe toți fiii celui popor.

Cum-că în poporul românesc se ivesc talente de renume european ba chiar mundan, nu mai incape indoială, că deși rar dar' pronunțate talente se ivesc mai ales pe terenul artelor, deci lipsese să mai introducem *sistemele de educație* cele mai bune și mai potrivite, ca acest popor talentat cu o oră mai de grab' să și ajungă ținta dorințelor sale.

Cum însă sisteme de educație se pot forma numai prin o evoluție naturală și prin studierea firii poporului, urmează în mod natural, că spre a da o creștere bună poporului românesc, trebuie să studiem înainte de toate firea lui, iar' firea acestuia se poate mai bine studia cunoscând *literatura* lui.

A studia dar' literatura poporului românesc înseamnă a studia firea lui *etnică*, iar' a studia aceasta înseamnă a afla cea mai bună călăuză, care ne conduce cu siguranță la inventarea celor mai potrivite și mai superioare metode de creștere românească.

Crescătorilor români nu se poate îndestul recomanda să se ocupe cu predilecție de colectarea produselor literare și de studierea amănunțită a celor colectate deja de alții.

Produsurile literare românești existente se grupează de obicei în următorul chip:

Grupa I: Literatura poporană română și

„ II: „ cultă „

În grupa literaturii poporane se subsumează produsurile eșite direct din popor, dar' și produsurile eșite direct din capetele câte unui singuratic, care având talentul de a scrie la priceperea poporului a făcut ca scrierea să devie scriere iubită și mult cetită de popor.

În grupa literaturii culte se cuprind toate produsurile în prosă și poezie, pe cari le-au compus și dat națiunii anumiți bărbați cu talent pronunțat literar.

Literatura poporană.

Urmând glasul timpului și în consonanță cu noile curente literare din statele culte, s'au aflat și la noi bărbați, cari au înțeles că o adevărată literatură cultă e cu puțință numai pe bazele literaturii populare.

Cel dintăiu, care a sunat glasul de alarmă în direcția aceasta este renumitul nostru poet V. Alexandri. Acesta pe la mijlocul secolului trecut, publicând în an. 1852 prima broșură a baladelor sale populare, dice despre poezia poporală:

„Poesiile populare sunt comori neprețuite de simțiri duioase, de idei înalte, de notițe istorice, de credințe superstițioase, de datini strămoșesci și mai cu samă de frumseți poetice“.

În urma impulsului dat de el se produce un curent puternic în direcția colecționării de tot soiul de produsuri populare. Se nasc cântăreți

și povestași, cari intrupează în felul lor de concepere și exprimare conceptul și graiul poporului.

Între aceștia strălucesc ca o stea luminoasă unchiușul *Petre Ispirescu*, care în poveștile sale redă într'un mod cât se poate de fidel esențele țăranului român din regatul României.

Alături de el, nu pe un pedestal mai inferior, putem înșira pe *Ioan Creangă*, care în poveștile sale și mai ales în „Amintirile din copilărie” în o formă atât de plastică și la o înălțime estetică poate de nimeni ajunsă la noi, ne povestesc felul de viață și discuțiile naive ale poporului în dă-raverile sale dîlnice.

Nu de o valoare mai inferioară sunt poveștile lui *Stăncescu*, în cari găsim unele variante, dar' și povești de tot originale. Limba acestuia are o particularitate distinctivă de a celorlalți povestași amintiți, dar' netăgăduit o limbă de toată frumseța. Asemenea în rangul dintâi se pot număra: *Fundescu*, *Elena de Sevastos* ș. a. m. d.

Nici noi, cei din Transilvania, baștina Românismlui, cari de multe ori și în multe chipuri am influențat ba chiar am salvat românismul celor din regat, nu am rămas înapoi cu colecționarea de produceri populare deși trebuie să recunoaștem că vitrigitățile vremurilor ne-au împedecat să facem aceea ce am fi dorit. Și e constatat psihologicese că: „inter arma silent Musae”, de aceea e foarte natural ca să nu găsim povestași și colecționatori la înălțimea mai ales a celor trei amintiți din regat, pentru-că talentul de a povesti încă se numără între talentele rari, cu cari dăruiesce Dumnezeu lumea.

Cu toate acestea avem un povestitor bun în *Ioan Pop Reteganul*, care în modesta lui poziție de învățător n'a pregetat a asculta pe bătrânii și tinerii satului, pe flăcăii și fetele țăranului la nuntă și alte sărbători obicinuite, culegând din gura lor fagurii poeziei populare.

Între poveștile publicate de Asociațiunea transilvană se redă mai ales graiul obicinuit în Munții Apuseni, Țara Hațegului și părțile Năsăudului, locurile unde s'a născut și a funcționat. Putem dice, că cu unele schimbări ce ici-colea și-le-a permis, redă aproximativ destul de bine graiul Ardelenilor.

Între colecționatorii de produse populare ardeleni putem număra și pe preotul din Munții Apuseni *Grigorie Simu alui Ioan*, care inițiase și publicarea unei foi populare și se dovedise de bun povestitor și publicist al obiceiurilor poporului. Intrat în luptele politice și abătut prin miseria familială, a părăsit munca aceasta, care după părerea noastră corespundea foarte bine cu inclinațiunile sale naturale.

Între cei cari au adunat povești după ținuturi numărăm și pe profesorul *Enea Hodoș* și *Ioan Cătana*, care publică povești din ținutul Banatului.

Cu produceri populare spirituale de ale poporului din părțile Maramureșului și ca publicațiuni prin foite de ziare s'a ocupat un anumit *I. Koeváry*; cu versificarea de povești bine reușite s'au ocupat *Coșbuc* și *I. Moța*. Colecționari de povești au fost și alții enumerați în *biblioteca Tribunei* din Sibiu.

1. Conținutul lor.

Poveștile precum și numele arată că sunt niște povestiri mai lungi de întemplări fictive, dar' cu fond real, despre persoane, ființe, locuri și întemplări, cari ne agită fantasia. Cele mai multe din poveștile noastre cuprind întemplări din viața trecută a poporului românesc, cari s'au petrecut în vremuri, din cari ne lipsesc date positive istorice. O parte foarte însemnată sunt expresiunea fidelă a cugetărilor religioase, o amestecătură de păgânism și creștinism, remășițe din modul de privire al lumii de cătră străbunii nostri.

Se găsesc printre ele și povești transportate la noi pe aripele vremurilor din mitologia romană și mai ales elenă.

La povestitorii din România, cum e la *Ispirescu*, găsim obiceiuri dela curțile Domnitorului; o dovadă a adevărului acestuia servească povestea *Ispravnicul pocăit* sau *Futa sêracă și cea isteată*. Multe din ele sunt de un caracter pronunțat creștinesc, cum aceasta ni-se arată în povestea: *Baba nesațioasă* și în povestea: *Mama și fetița*. Mai multă fantasmă ne presintă poveștile cu eroi legendari: Feți-frumoși, smei, zîne, S. Vineri etc. etc.

Caracteristica generală din punct de vedere formal este, că aproape toate se încep cu cuvintele:

„A fost odată ca nici odată, că de n'ar fi nu s'ar povesti, etc., și se sfîrșesc:

„Și încălecai pe-o șea

Și v'o spusei D-Voastre-ășă“, sau

„Din poveste mult mai este

Cine-o ascultă bine-o învață

Cine-o durmî, bine-o odihnî.“

De multe-ori între povestitori și ascultători se stabilește o convenție în urma căreia povestitorul, ca să-și asigure ascultarea poveștii sale, stabilește, că de câte-ori va dice el: „cîont“, ascultătorii toți să dice: „leveș“,*) și care nu va dice se supune la pedeapsă.

Începutul poveștilor ne indică imensitatea imaginației nelimitate în spaț și timp și toemai acest fapt psihologic formează adevăratul farmec al poveștilor. Drept aceea ele și plac mai mult omului în stadiul copilăriei, când el mic fiind dorește tot lucruri miraculoase.

2. Snoavele.

Snoavele numite de noi Ardelenii păcălituri sau chiar anecdote sunt un fel de povestiri mai scurte avînd un caracter șăgalnic și o tendință de a produce mult haz și a distra spiritul.

Sugetele acestora sunt popoarele cu cari Românul vine în atingere dîlnică sau persoanele mai marcante din viața poporului. În snoave aflăm glume referitoare la Unguri, Sași, Țigani, Jidani, la birăi, popi, etc.

Dintre povestitorii de acest fel, între alții amintim pe *Stăncescu*, *Anton Pan*, *Speranță* etc.

*) În alte locuri se răspunde: „lemne“. Red.

Noi, Ardelenii, avem în „Ardeleanul glumet“ alui *Grigorie Sima alui Ioan*, o colecție de atari anecdote.

În foașoara de Dumineca a „Gazetei Transilvane“ și a „Tribunei Poporului“ se publică adese-ori atari anecdote. În gazetă aflăm numele lui Koeváry iar în „Tribuna Poporului“ numele lui Bodnărescu.

3. *Legendele.*

Legendele sunt povestiri despre puteri și ființe ale naturii, despre fenomene observate în natură și personificate, despre *superstiții, credințe, moravuri vechi*, expuse în formă plăcută și atrăgătoare. Ele mai cuprind și enararea de întâmplări, ce aveau să se petreacă în viața popoarelor sau chiar a indivizilor, precum nu mai puțin a orașelor, cetăților și ținuturilor.

Astfel de legende nu sunt lipsite de adevărat fond istoric și ele sunt cualificate a forma primele începuturi de *istorie națională*, așa găsim legenda *Bucureștilor, Jașilor, Curții de Argeș, Băcăului*, ba chiar legenda *Sibiului*. Sunt apoi legende cari perenează din timpuri în timpuri întâmplări de pe la familii de crai, principii, boeri, ba chiar mezieși.

Noi, cei din Transilvania, avem legende despre multe locuri și întâmplări, cari viază în conștiința poporului dar' nu sunt încă adunate; amintesc legenda: „Între peatra detunată“, legenda despre ruinele cetății din *Deva*, legenda despre ruinele cetății *St. Georgiul Trăscăului* etc.

Precum reese din expunere, legendele le grupăm în *solare, istorice și domestice*.

4. *Tradițiunile populare.*

Aceste produceri ale poporului se înșiră gradativ foarte potrivit lângă legende, căci și ele sunt povestiri despre întâmplări, dar' mult mai apropiate de veracitate. Din gură în gură au trecut dela neam la neam povestirea de anumite întâmplări săvârșite în trecut, cari în cursul vremurilor au suferit adausuri sau omiteri conform cu natura mai bogată sau mai săracă în fantasmă a povestitorului. Ele sunt foarte apropiate de adevăratele fapte istorice, de aceea toate popoarele culte le-au invrednicit de o considerare deosebită. La noi și în punctul acesta s'a făcut puțin, de tot prea puțin. Eu cunosc tradițiunile populare de *S. Fl. Marian*, renumit folclorist, membru al Academiei, preot în Suceava.

5. *Cântecele voinicești.*

În acest fel de produceri populare se zugrăvesc viața unor anumite persoane din timpurile de glorie ale poporului românesc. De multe ori aceste persoane sunt fictive, născute din fantasmă bogată a poporului, care a personificat corpuri ceresci, fenomene de ale naturii, sau întâmplări născocite de mintea țeranului pe baza credințelor sale religioase. Persoane mai marcante istorice amintite în aceste cântece sunt:

Constantin Brâncoveanu, Mihail Viteazul, Ștefan cel Mare, Matia Corvinul, etc.

Poporul a avut în timpuri de răstribite tipuri de bărbați, cari făceau pe lotrii pădurilor, dar' în fondul acțiunilor erau liberatori ai poporului. Așa un *Gruia lui Novac*, un *Jianu*, un *Pintea Viteazul* etc. sunt haiduci de codru, cari după activitatea lor sunt binevoitori ai poporului de jos; iară persoane basate în credințele religioase amintind, luceafărul, soarele, luna etc.

Aceste cântece se pot subimpărți deci în *istorice, religioase, domestice* și *haiducesci*;

La literații nostri ele ocără sub numirea de *cântece din bătrâni, cântece haiducesci, balade* etc.; la tot casul caracterul lor e etic. În rënd cu aceste amintim așa numitele cântece de lume, sau cântece lumesci. Poporul cu această numire însemnează tot ceea-ce cuprinde enerare de întâmplări reale sau fictive, cu caracter vesel sau trist.

Sub această rubrică am puté înșira următoarele:

- a) Orațiile dela nuntă,
- b) Cântecele vesele dela botez,
- c) Bocetele dela înmormântări,
- d) Doinele și
- e) Horele, numite de Ardeleni chiuituri și strigături.

Aceste 5 soiuri de produse poporale sunt mai toate în versuri sau în prosă apropiată de versificație. Orațiile se rostesc cu ocazia nunții în presară, la mireasă, în ziua primirii la casa mirelui, iar' Luni la casa nunilor mari sau pe alocurea o săptămână după cununie, când merge pă-rechea tinără la părinții miresii pe *calea intoarsă*.*)

La botezul copiilor încă se obicinuesc pe unele locuri ceremonii împreunate cu rostire de cântece, deși în mare parte au rămas din us, fiind-că poporul a îmbrăcat noue forme de viață.

Bocetele sunt tânguiri, cu cari se petrece mortul la groapă și se cântă de femei anume plătite pentru aceasta. Acesta este un obicei pe care îl găsim la străbunii noștri Romani, ba îl putem urmări până la Egipteni.

Cele mai clasice și cele mai expresive cântece, cari sunt așa dicând rupte din inima Românului pot fi considerate: *doinele* și *horele*. Ele vestesc timpurile de bucurie și întristare ale neamului nostru și sunt apte de a stoarce din sufletul nostru cele mai duioase simțăminte.

Horele sunt cântece vesele, doinele cântece îndurerate. Ambele specii au caracter liric.

Un alt soi de produceri poporale sunt: *cimiliturile*, niște produceri de spirit, cari sunt cualificate a întefi judecata țeranului. Ele se mai numesc și ghicitori, și se încep de regulă cu expresiile: „Ghici, ghicitoarea mea“. Unele din ele au caracter cam drastic. Aproape de acest soi așa considera eu *păcăliturile*, în acestea țeranul face mult spirit. Ele nu sunt identice cu anecdotele, căci sunt mai mult sau mai puțin de natura repentină. Intre cele din urmă amintim: *frânturile de limbă*, cum sunt: „Flutur pe punte,

*) Pe unele locuri dic: „Pe calea premare“, adecă „primară“.

flutur sub punte“ etc. Ca pe cele din urmă înșirăm *proverbele*. În proverbe e cuprinsă toată filosofia țeranului român. Aici își exprimă el convingerile sale morale, simțul său de dreptate, sinceritatea și onestitatea etc. Drept aceea ele au ascuțitul îndreptat contra mincinosului, înșelătorului, bețivului, leneșului etc. Ele sunt produceri scoase din experiența de zi a țeranului și cuprinse în cvintesente filosofice, având de multe ori și formă frumoasă.

Anton Pan este la noi părintele colecător al acestui soi de produceri. După el vine apoi la tot casul *Zanne*.

Țicători.

Țicătorile cuprind și ele în formă sentențioasă adevăruri scoase din experiența poporului, dar' de regulă pe basă concretă de obiecte din natură, de obiecte din viața omenească sau chiar de întâmplări, ce exprimă niște adevăruri învățate într'o formă intunecoasă, căreia mintea omenească după multă trudă și cugetare în dreapta și în stânga poate să-i dea numai explicarea dorită, d. ex. *N'am nici în clin nici în mânecă*, după cum ne spune Coșbuc, nu înșamnă clinul sau mâneca țundrii țeranului, ci *clin* înșamnă o declinație a unui deal, iar' *mânecă* ne-o putem explica din cântarea bisericască: „Mânecând de dimineață mironosițele muieri“. Explicarea este deci: Cu un om ca acela nu mă duc nici la deal nici la vale, sau cu o faptă ca aceea n'am nimica comun. O altă țicătoare de acestea este d. e. și: „Tirța pirța ș'o nimica“ ș. a.

Renumitul folclorist Theodorescu împarte producerile literare în modul următor:

- I. Colinde:
  - a) Solare (Plugușorul, Sorcova, Moș-Ajun),
  - b) Tradițiunile.
- II. Orații.
- III. Cântece bătrânesci:
  - a) Legende,
  - b) Balade.
- IV. Cântece de lume:
  - a) Cântece de dor,
  - b) Cântece zoologice,
  - c) Cântece sociale.
- V. Descântece.
- VI. Proverbe și țicători.
- VII. Ghicitori și frînturi de limbă.
- VIII. Păcălituri și
- IX. Povețe.

Dr. Petru Șpan.

PREOCUPĂȚILE SCIINȚIFICE.

Caracteristica științei viitorului va fi simplificarea, concentrarea. Așa se dice. Cel puțin în zilele noastre spre simplificare, spre concentrare țințese activitatea umană.

Odinioară erau numai „naturaliști“. Mai târziu acei naturaliști s'au împărțit în grupe: în zoologi, botaniști, fisicieni, chimiști. Cu vremea au trebuit să se împartă și aceștia. Materialul de studiat era enorm. În acest chip au eșit la iveală botaniști, cari toată viața se interesau exclusiv de plantele criptogame; alții de plantele ornamentale; alții de fiziologia plantelor etc. Au răsărit zoologi, cari toată viața studiau moluscele oceanelor; alții insectele; alții batrachidele; alții vre-o clasă de a mamiferelor. Ați avem fisicieni specialiști în mecanică, în optică; specialiști în electricitate, în calorică. Avem meteorologi, astronomi, astro-fisicieni. În sfera științelor medicale lucrează: laringologii, dentiștii, anomiștii, oftalmologii, chirurgii, ginecologii, fiziologii. În chimie facem cunoștință cu chimiștii alimentelor, cu hidrochimiștii, electrochimiștii; cu chimiștii tehnologi, chimiștii agricoli chimiștii patologi și fiziologi; cu bacteriologii și toxicologii.

Același lucru îl putem observa pe toate liniile activității intelectuale: în filosofie, în jurisprudență, în istorie, sociologie și arte.

O țință comună caracterizează toate efortările risipite ale acestor muncitori: *cunoașterea adevărului și a frumosului și un sentiment le căleuzese pașii: plăcerea.*

Ca trupa lui Stanley cercând să răsbată prin codrii „fără fund“ și desișuri nepătrunse: astfel cearcă și cercetătorii științelor să resbată la valuri mai abundente de lumină. Pas de pas caută să-și taie drum cu scalpeluri, cu reactivi; să se orienteze cu telescoape și microscopae; să cântărească; să măsoare. Cu vigoare neobosită pătrund în codrul tainic al necunoscutului și dau înainte, examinând cu ajutorul inteligenței lor toate cărările deschise, urmărind zarea de lumină, ori-unde i-ar duce. La urma urmelor totuși se vor apropia unii de alții, se vor întâlni — sau vor lăsa altora acest favor — ca cu atât mai sincer să se bucure de orisonul splendid al firei.

Această lungă goană după adevăr își cresce însă și o altă samă de exploratori.

Anume, în decursul cercetării, omul apucă într'o parte... Se obișnuiese de-a binele cu impresiile, ce le primesce pe poteca lui. Se încrede în ideile și experiențele dobândite din aceste impresii făurindu-și o prismă intelectuală, prin care resfrânge în mod caracteristic toate raporturile lumii externe. Această prismă se întărește în urmă prin răsnetul, ce-l provoacă ideile asupra stării afective a omului, prin sentimente,

În acest sens, întimpinăm în sfera cugetării omenesci o categorie de savanți, pe cari Wachdakoff*) i-a numit altă-dată *monotipi*. Aceștia nu se interesează decât de o potecă foarte îngustă a cercetărilor omenesci și — ceea-ce e rău — nici-odată nu se pot emancipa din sfera experiențelor restrinse, ce le oferă ocupația. Astfel Fresner, toată viața nu a studiat decât Luna; Meyer, furnicile etc.

La ce forță se ridică ideile câștigate prin lucrări unilaterale, nimic nu o invederează mai bine, decât unele exemple din viață.

Linnè, deși frânt cu desăvîrșire de povara anilor, a necazurilor și a paralisiiei de nervi: totdeauna își revenia în fire, tresăria de bucurie, când îl apropiiau de herbariul său iubit.

Matematicul Lamy zăcea inconștient pe patul său de moarte. Inzădar încercară toate mijloacele pentru-ca să-l trezească, să-l aducă la conștiință. Unui tovarăș de al său îi veni atunci în minte să-i pună întrebarea: „Cât face doisprezece la potența a doua?” — „O sută patruzeci și patru” — răspunse imediat matematicul trezindu-se din somnul său letargic.

Grație lucrărilor și cugetării unilaterale, ne este dat să observăm destul de adese-ori fenomenul psihologic, că în indiviđi singuratici, în societăți, în generații întregi se stabilesc din vreme în vreme anumite curenți de idei, anumite curenți de vibrații mentale, a căror *inertie* sau forță perseverantă, exercită influență mai mare sau mai mică asupra multor judecăți de ale individului, societății, generațiilor.

Înțeleg. forța preocupățiilor.

Preocupațiile ne alterează multe judecăți și cele mai de multe-ori le alterează în sens rău, le falsifică. În antitesă cu mulți psihologi, din parte-mi recunosc fără șovăire, că sunt și preocupății salutare, preocupății întemeiate pe curenți de *idei sănătoase*, cari asigură vigoarea și progresul instituțiilor omenesci în genere.

De condamnat sunt acele preocupății, cari pun pedeci sau cearcă să suprimă ori-ce licărire de lumină necunoscută pe simplul motiv, că aceea licărire de zare nu se împacă, nu armonisează cu „lumina” oferită de înțelepciunea dominantă.

Observațiile, descoperirile, invențiile și doctrinele cele nouă în toate timpurile au întimpinat și întimpină rezistență crâncenă. Și curios e, că în aceste reacții, tocmai reprezentanții *oficiali* ai științei sunt cei mai impetuși, cei mai implacabili dușmani ai ideilor născânde. Motivul e simplu și residă în acea „*vis inertiae*” a deprindelor, ori a rutinei intelectuale, care ne înbrâncese în mreaja preocupățiilor și a ambițiilor deșerte, dacă nu ne reculegem la vreme păstrându-ne independența sufletească.

Stimăm și venerăm pe acei onești și demni reprezentanți ai științei, pe acei muncitori desinteresați și energici, cari prin lupte neobosite și sa-

*) Fisiol. geniului, 1875; Comp. Latourneau, Science et matière, 1879 — ap. Lombroso, Geniu și Nebunie, trad. rom. publicată în revista „Sănătatea”, București 1902—3.

crificii enorme descoper regiuni necunoscute. Dar' după-cum nu putem jura pe tot omul că e — om: astfel nu putem jura nici pe tot savantul că e onest și nu un egoist de specia cea mai inferioară, care prin cercetările sale țintese exclusiv la propriul seu eu, la ridicarea pedestalului, pe care se află, la ranguri sociale. Titulaturile de „clarisim“, — „ilustru“, — „excelență“ etc. sunt extrem de amăgitoare; iar' „cruciulițele“, — „stelele“ și tot alaiul copilăresc al decorațiilor exercită atracție enormă chiar și asupra unor Laplace-i.*)

„Știința o avem numai în parte“. La dreptul vorbind, abia suntem la începutul descoperirilor, invențiilor. Natura cuprinde nenumărate fapte și lucruri ascunse în vëlul tainic al necunoscutului și știința adevărată nu e decât observarea și recunoașterea sinceră a ignoranței noastre: „docta ignorantia“ a lui Socrat.

În butul tuturor acestor fapte, trecutul și experiența dîlnică ne ofer nenumărate exemple despre modul ridicol, cu care s'au purtat și se poartă „savânții oficiali“ față de ideile cele nouă. Faptele, prin însași gravitatea lor, au trebuit să-și facă drum în lume, aducînd la tăcere tot savantlicul de paradă, care se descărca împotriva lor.

Această experiență amară va fi îndemnat pe Alexandru Humboldt se facă observația următoare: „Scepticismul și negațiile trufase, cari disconsideră faptele, fără a le examina minuțios — sunt aproape mai primejdioase pentru știință decât însăși ignoranța“.

Dar să vorbiască înseși faptele remarcînd din șirul acestora numai pe cele mai caracteristice.

Școala lui Pythagoras a enunțat pentru ântăia-oară adevărul, că pămîntul se mișcă. Hypparchos, Ptolomaeus, ba înșiși Platon și Archimed s'au opus acestei păreri. Ptolomaeus numesce foarte ridicolă — *πάνυ γελοιότατον* — toată doctrina despre mișcarea pămîntului.

Pe Anaxagoras îl persecutau fiindcă cuteza se afirmă că soarele e mai mare decât Peloponesul.

Un dominican celebru din secolul XVII spulberă sistemul lui Copernic prin următoarea argumentație: „Pămîntul e locuință, soarele e lampă: luminînd jur-împrejur locuința. Așa ne spune sf. scriptură și noi *trebuie* să credem astfel, fiindcă rostul scripturei nu admite contradiceri, este infalibil. Însă ar fi ridicol să purtăm locuința în jurul lampei și nu invers: lampa în jurul casei. Ergo: sistemul lui Copernic e absurd“.

Această argumentație rafinată fu primită cu entusiasm, desarmînd pentru bună vreme spiritele indoelnice, — în favorul bibliei.

*) Se scie că Laplace s'a purtat foarte versabil și ridicol, numai ca să fie ridicat la rangul de baron.

În antitesă cu al-de Laplace-i, cât de simpatică ne pare câte o figură ca a bietului Eminescu, care în viața lui nu a cercat să se înalțe prin lingușiri.

Galilei iarăși distrugea geocentrismul și rezolva în stele bolta cerească: imobilisând soarele și făcând să evolueze liber globul nostru în spațiu, după legi inflexibile și calculabile matematicesce. Pentru această crimă, *Galilei* fu citat în 1615 înaintea groaznicului tribunal al inchișiției din Roma. Legat în lanțuri grele și schingiuit de călăii inchișiției, eminentisimii cardinali îl siliră să-și retragă sub jurământ marile adevăruri — când totuși conștiința lui *Galilei* isbucni în celebrul veto: „*E pur si muove*“.

Galilei scăpă din ghiarele inchișiției, grație adâncilor sale bătrânețe. (Era de 70 de ani.) Fu însă internat pentru toată viața într-o casă din Arcetri, interdicându-i-se odată pentru totdeauna de a mai publica ceva despre științe, despre sistemul solar. Inchișiția voi însă să deo o ocupație intelectuală acestui om mare: îi porunci să reciteze în toate zilele cei șapte psalmi ai penitenței.*)

Chiar și la începutul secolului trecut (1804) s'au aflat academicieni francezi, argumentând și acceptând părerea inchișiției lui *Galilei* și a dominicanului sus amintit.

Harvey, onestul *Harvey* a jertfit studiului și examinării opt ani, până când a pășit pe față cu părerea sa despre „circulația sângelui“. Darea-i de samă era ținută în ton foarte modest și totuși contemporanii i-au primit-o cu risete ca „revelația buiguită a unui cap confus“. Câtva timp a rămas singur-singurel pe lângă teoria sa, secerând numai pagube și dispreț. Căci iată, mă rog, domnia-sa cutezat-a să tragă la îndoială autoritatea neștirbită a savanților din anticitate, iar „reverendisimii“ îi observau din broșură, că dinsul țintesce din adins să răstoarne și biblia, subminând basa solidă a moralei și religiunii. Practica bietului *Harvey* se spulbera în vânt, dinsul rămânând isolat de toată lumea. Dar' această stare nu a durat tocmai mult. Teoria cea genială și-a făcut singură drum în lume, împotriva tuturor reacțiilor pătimase. După trecerea alor 25 de ani „circulația sângelui“ era un adevăr științific admis de toată lumea.

Tot de atâtea obstacole grave s'a isbit și doctorul *Yenner*, la descoperirea *vaccinului*.

Deja prin 1775 *Yenner* era convins despre faptul, că cine a scăpat odată din variolă (vêrsat) pentru mai târziu rămâne oare-cum apêrat, cu sânge „imun“ de imbolnăviri analoge. (O doctrină fundamentală a bacteriologiei moderne).

În 1778 și-a dat publicității părerea.

Dar' cum au primit savanții această descoperire de extremă importanță?

Ăntăiu cu indiferență, ulterior cu dușmănie fațișe. Ba până și încercarea de a „bestialisa“ pe oameni cu substanțe holnăvicioase provenite din ugerul vacilor — nu provoca decât disprețul și aversiunea tuturora.

*) Nu s'a împlinit bine nici un secol dela schingiuirea lui *Galilei*, când înșiși călugării, mai în specie, *Iesuiții* au început a deveni cei mai erudiți astronomi. Ba chiar și ași, unii membri de elită ai contingentului de astronomi italieni — sunt preoți.

Biserica considera fapta drept inspirație de a satanei și la toate ocaziunile predica în contra ei.

Dar' timpul marinimos netezesce totul, până și pornirile ostile. *Cuvier* dișe: „Dacă vaccinarea ar fi singura descoperire a secolului, ea ar fi de ajuns ca să imprime epocii timbrul său. Și totuși de douăzeci-de-ori a bătut înzadar la porțile Academiiilor“.

Când *Benjamin Franklin* a inventat paratonerul și invențiunea a supus-o Academiei franceze pentru aprobare: Academia a aflat de cuviință să-i respingă invențiunea cu dispreț. Franklin a solicitat prin un apel, ca savanta corporațiune să-i învrednicească cel puțin memoriul de discuție. Răspunsul a fost cel următor: „Înalta Academie franceză s'ar face ridicolă înaintea posterității, dacă istoria ar lua notă, că ea a ținut demne de discuție astfel de elucubrațiuni“.

Noroc, că Franklin era american, adevărat omul faptelor. Omitând aprobarea din partea perucelor Academiei s'a apucat de executarea practică a invențiunii și în decurs de câți-va ani paratonerele străluciau pe coperișul multor palate private și edificii publice; iar' cu trecerea alor ani după ani se admitea pretutindeni, că invențiunea e o adevărată binefacere pentru omenire.

Eripuit coelo fulmen....

Un cas tipic de felul acestuia ne oferă și celebra „Opinie“ de prin anii 1830—4 a „Societății regale de medicină“ din Bavaria, în sensul căreia „nu trebuie să se introducă trenurile din pricina zguduiriilor de creeri, la cari vor fi expuși pasagerii și a ameteșilor, la cari vor fi expuși privitorii din afară, când va sbura pe dinaintea lor un astfel de tren“ = „wegen der damit verknüpften Gehirnerschütterungen, denen die Reisenden — und der Schwindelanfälle, denen die ausgesetzt seien, vor deren Augen ein solcher Eisenbahnzug dahersauste“.

Lavoisier, reformatorul chimiei (1743—1794), nu voia să creadă, că din vreme în vreme „cad pietri din ceriu“. Nu preste mult, Chladni, renumitul astronom, a dovedit că meteoriții, aeroliții nu sunt închipuiri fantastice, ci în adevăr cad din spațiul ceresc.

Intr'o ședință din 11 Martie 1878 a Academiei franceze din Paris, fisicianul du Moncel prezenta pentru întâia-oraă fonograful lui Edison. El explica în toate detaliile construcției și-l făcu se reproducă o piesă de musică. Atunci, iată că se ridică savantul Bouillaud. Merge la delegatul lui Edison, îl prinde de nas și-i dișe:

— „Domnul meu, vrei să ne îmbeți cu apă rece? — Matale ești ventriloc“!

Șese luni mai în urmă, același savant își ridică vocea în plenul Academiei, declarând că pentru reputațiunea sa dator se simte a-și repeta afirmarea anterioară că fonograful e o seducere abominabilă. „E mai presus de ori-ce posibilitate — dișe el — ca prin metale nemernice să se poată imita nobilul organ al vocei umane“.

După părerea sa, fonograful nu era decât o „înșelare acustică“...
Gândindu-se la fapte de felul celor precedente, scriitorul francez Eugen
Nus puse ca dedicație a scrierei sale „*Lucruri din altă lume*“ următoarele:

Dedic aceste șire spiritelor	Mișcarea spirală,
Acelor savanți	Vapoarele,
Diplomați, brevetati,	Locomotivele,
Laureați, distinși și înmormențați,	Luminarea cu gaz aerian,
Cari au negat:	Biomagnetismul
Rotațiunea pământului,	Și celelalte și celelalte.
Meteoriții,	Precum și acelor savanți vii,
Galvanismul,	Sau cari se vor nasce,
Circulațiunea sângelui,	Cari tot astfel lucrează
Vaccinarea,	In present
Radiațiunea luminei,	Și tot astfel vor lucra
Paratonerul	In viitor!
Fotografia,	

Elementele trufașe, încredute în știința lor, e greu de a le abate din
mersul, cu care s'au obicinuit.

Ca să-și scape poporul de obiceiurile și modul urgisit de viață, la
care se dedase în Egipt, deja și Moise a avut lipsă de 40 de ani, iar' la
urma urmelor recunoscând în sine însuși dispoziții și porniri analoge — a
renunțat la rolul de conducător.

Representanții moderni ai științelor nu sunt atât de sinceri.

Gavr. Todică.

EXPOZIȚIUNEA ȘTIINȚIFICĂ DIN BUCUREȘCI.

Dela 21 Septembrie până la 22 Novembre a. c. (st. v.) a
avut loc în București o expozițiune culturală de caracter științific,
care formează un adevărat eveniment în istoria noastră
culturală. Această expozițiune, la care au participat Români
din toate țările locuite de poporul nostru, și care prin urmare
a fost o splendidă manifestațiune a unității culturale a ele-
mentului român, merită a fi înregistrată și în revista noastră,
care, ca organ oficial al celei mai de frunte societăți culturale
române din această țară, are să țină și să dea samă de toate
momentele mai însemnate ale vieții și dezvoltării culturale a
poporului român.

Credem, că cetitorii nostri se vor pute informa mai exact
și aprofundat din programul publicat de „Asociațiunea română
pentru înaintarea și răspândirea științelor“, care a aranjat
expozițiunea, din cuvântul de inaugurare rostit de dl Dr. C.

I. Istrati, care a fost sufletul acestei grandioase întreprinderi și care în discursul său, deși se ocupă mai ales cu stările din România, ne dă un interesant tablou al dezvoltării culturale a poporului român în general, — și în fine din darea de samă ce a publicat-o dl Andreiu Bârsan în „Gazeta Transilvaniei“ asupra singuraticelor părți ale expozițiunii. De încheiere vom înșira și premiile conferite exponenților români din Ungaria și Transilvania.

*

I. Programul expozițiunii.

Asociațiunea română pentru înaintarea și răspândirea științelor va ține în Bucuresci în decursul unei Septembrie a anului curent, 2-lea congres anual.

Congresul se va deschide Duminecă la 21 Septembrie, oarele 10 a. m. în Aula universității din Bucuresci (sala senatului), și va fi închis la 25, oarele 4 p. m., în aceeași sală.

La deschidere vor asista reprezentanții guvernului, ai capitalei și ai universităților.

Acest congres va dura până la 25 Septembrie inclusiv; zilele de 22, 23, 24 și 25 sunt destinate pentru lucrările pe secțiuni după un program ce se va publica la 1 Septembrie.

Ședințele congresului vor avea loc de regulă diminețile dela 9—12, iar timpul de după prânz va fi întrebuințat pentru vizitarea diferitelor instituțiuni, instalațiuni speciale, usine sau fabrici din Bucuresci.

Serile vor fi destinate în modul următor: Reprezentațiunea de gală în sara de 21, la Teatrul Național; la 22, 23 și 24 se vor ține conferințe publice, iar la 25 va avea loc banchetul.

Cu această ocaziune va avea loc și o expoziție culturală, cu deosebire cu caracter științific, îmbrățișind în acelaș timp și aplicațiunile industriale ale științelor.

Expozițiunea se va deschide tot în ziua de 21 Septembrie, la oarele 3 p. m., față fiind aceleași autorități.

Expozițiunea aceasta va dura una lună și va fi închisă în mod oficial Duminecă, 19 Octobrie, oarele 3 p. m.

Expozițiunea va cuprinde diferitele obiecte ce sunt în legătură cu lucrările congresului.

Scopul înființării acestei expozițiuni este, ca atât guvernul țării cât și opiniunea publică să-și poată da samă, în mod mai practic și mai amănunțit, despre mișcarea noastră culturală în genere și despre lucrările făcute în instituttele și laboratoriile statului sau ale particularilor.

Industriei chimice i s'a lăsat cu deosebire un câmp întins pentru a se pute manifesta în mod larg și aceasta din două puncte de vedere:

1. Pentru a se arăta legătura strinsă ce există între învățământul teoretic universitar și special și între lucrările industriale.

2. Pentru a se accentua mai mult dorința profesorilor facultăților de științe, cari urmăresc ideea de a se da învățământului nostru universitar posibilitatea unei îndrumări în sensul aplicațiilor directe, de care avem așa de mare nevoie.

Mai rezultă, că absolvenții facultăților noastre de științe vor pute în acest mod, fără a părăsi țara, deși nu avem politehnice, să-și poată găsi mijloace de viață și în afară de cariera profesorală.

Guvernul țării a înțeles atât de bine scopul urmat de Asociațiunea română încât a binevoit a aproba și a lua sub scutul său organizarea expozițiunii în modul următor:

1. A delegat în comitetul de organizare pe dl Const. Miculescu, profesor universitar și inspector general al învățământului secundar.

2. A făcut cunoscut prin „Monit. Oficial“ încă dela 6 August 1902 și prin adrese către diferite ministere, că se invită prin aceasta toți profesorii universităților, ai școalelor speciale, ai învățământului secundar și primar care au făcut vre-o lucrare sau publicațiune pentru înaintarea sau răspândirea științelor, să ia parte la această expozițiune prezentând lucrările dlor.

De asemenea toate institutele și laboratoriile sub ori-ce denumire, aparținând învățământului superior sau special de sub dependența ministerului instrucțiunii publice, *sunt obligate* a lua parte cu lucrările lor la această expozițiune.

S'a decis acelaș lucru de minist. de finance, de războiu, de lucrări publice și de domenii, agricultură, comerț și industrie, care toate vor trebui să trimeată lucrările făcute în școalele, atelierile sau fabricile de sub a lor dependență, intru cât sunt în legătură cu mișcarea noastră culturală și cu deosebire dacă au și oare-care caracter de aplicațiune științifică.

3. Guvernul contribuie cu sumele necesare pentru a face față la cheltuelile cele mai indispensabile pentru instalarea expozițiunii.

Delegații nostri rezidenți în Bucuresci s'au intrunit mai de multe-ori și au întocmit lucrările pentru fie-care secțiune în parte.

În mai multe din aceste secțiuni, afară de cestiunile ce se vor prezenta la congres, s'au stabilit și cestiuni de un interes deosebit care vor fi puse în discuțiune și cestiuni pentru care au fost însărcinate anumite persoane spre a le prezenta.

Pentru Iași, dl profesor universitar P. Poni, fost ministru și primul președinte al Asociațiunii din Iunie 1902, a avut bunăvoința de a primi să supravegheze și se organizeze tot ce privesce partea pe care va lua-o a doua capitală a țării la această expozițiune.

Iată cari sunt secțiunile ce vor funcționa și în raport cu care va urma să aibă loc și distribuirea obiectelor în sinul expozițiunii.

Secț. I. Matematica și Fizica cu aplicațiunile lor.

Se vor expune publicațiunile autorilor și societăților; Revistele speciale, etc.

Aparatele cu cari s'au făcut demonstrațiuni noi vor funcționa.

Secț. II. Chimia cu aplicațiunile sale.

Se vor expune toate lucrările făcute în laboratoriile de chimie.

De asemenea lucrările făcute în fabricile de iarbă de pușcă, chibrituri, tutun, acid sulfuric, îngrășăminte chimice, săpunuri, luminări de stearină, tăbăcărie, produse farmaceutice, vaxuri, petrolu, benzină, oleuri grele, parafină, etc.

Tot aici vor intra apele mineralizate artificiale, conservele alimentare, fabricile de oțet, spirt, bere, precum și de zahăr, glucosă, scrobeală, ceramică, sticlărie, hârtie, materii colorante și smălțuri, etc.

Secț. III. Mineralogia, Petrografia și Geologia.

Se vor expune rocele, mineralele și principalele fosile aflate în țară, punând în evidență cu deosebire pe acele ce sunt sau pot fi exploatare de stat sau de particulari.

Biuroul geologic, serviciul de mine dela ministerul domeniilor, regia monop. statului precum și minele statului și ale particularilor, dela carierile de piatră și până la minele de antracit, vor expune în această secțiune.

Secț. IV. Botanica, Zoologia și Fiziologia.

Se vor expune eșantilioanele noi ale faunei și florei române determinate fie în cabinetele catedrelor speciale, fie la muzeele statului, la pescăriile statului sau de specialiștii particulari.

Se vor pute expune și animale obținute prin încrucișare sau selecționate într'un mod deosebit.

Secț. V. Geniul civil și militar.

Se vor expune planuri, fotografii, sau în proporțiuni reduse lucrările cele mai importante făcute de diferitele ministere, de orașe, de ingineri sau arhitecți pentru lucrări particulare.

Secț. VI. Medicina umană, veterinară, farmacia și dentistica.

Se vor expune afară de publicațiunile speciale, mulagiuri, fotografii, aquarele sau piese conservate în diferite moduri.

Tot aici se vor expune instrumentele construite la noi sau lucrări relative la protesa dentară, făcute în atelierile din țară, preparatele farmaceutice, precum și tot ce privesce îngrijirea bolnavilor și mai ales a celor spitalizați.

Eforiile spitalicesci, administrațiile stațiunilor balneare sau ale sanatoriilor, vor pute expune planuri, fotografii, ape minerale și ori-ce publicațiuni relative la această specialitate.

Secț. VII. Agricultură și Silvicultură.

Se vor expune, afară de lucrările speciale și grafice numai produsele introduse din nou sau acele ce au fost analizate sau obținute printr'o cultură specială sau în vederea utilității îngrășămintelor.

Se vor prezenta planuri de împădurire, amenajare, etc.

Școlile speciale vor prezenta tot ce privește programele și rezultatele obținute.

Ministrul domeniilor și agriculturii, precum și administrația domeniilor coroanei, vor prezenta publicațiunile speciale și produsele lor.

Sect. VIII. Geografia.

Pe lângă lucrările particulare sau școlare, vor lua o parte deosebită Societatea geografică română și Institutul topografic militar, însărcinat cu confecționarea hartei României.

Sect. IX. Științele sociale și economice.

Se vor expune în această secțiune publicațiunile speciale, fotografii, tablouri grafice, etc.

Sect. X. Colecțiunile particulare.

Aceasta este o secțiune numai pentru expozițiune, tindând a da un loc de onoare particularilor, cari cu multe greutate și sacrificii se ocupă cu cestiuni științifice și cu colectarea obiectelor ce studiază.

Din fericire, în țară sunt mai multe persoane cari au promis concursul lor.

Sect. XI. Cărțile didactice.

Această secțiune va pute funcționa și ca secțiune a congresului.

Se vor expune în ia toate cărțile ce au fost întrebuințate în școlile noastre cel puțin dela 1864 de când datează prima lege a învățământului în România și până în prezent.

Sect. XII. Secțiunea retrospectivă, relativă la dezvoltarea noastră culturală și cu deosebire pe terenul științific.

În această secțiune se vor expune cărțile cu ori ce caracter până la 1859 și numai cu caracter științific dela această dată și până în prezent.

Scopul acestei secțiuni este de a întreține cultul trecutului și sentimentul de respect pentru tot ce ne-a lăsat predecesorii noștri.

Sperăm că în acest chip dorința de a colecționa se va naște la numeroase persoane și că astfel vor fi scăpate de distrugere numeroase obiecte, scumpe nouă și cari pentru moment se pierd nesciind a li se da valoarea ce au.

Sunt incunosciițați descendenții sau ori-ce persoane cari au în posesiunea lor: Memorii, manuscripte, note, note de curs, cărți, epistole, autobiografii, portrete, sau ori-ce autografe ale persoanelor cari au jucat un rol hotăritor în dezvoltarea noastră culturală, de a binevoii să ia o parte largă la organizarea acestei secțiuni.

Nu avem decât a reaminti pe Petrache Poenaru, G. Asaki, Eliade și până la Alexandri, Bacaloglu, Brândză, Cogălniceanu, Cobălescule, Davila și Obedenaru, ca să se vadă cât sunt de numeroși acei ce au dreptul la recunoscința noastră.

Ori-ce aparate vechi aflătoare în colecțiunile speciale, vor pute fi expuse cu această ocaziune.

Sperăm că grație arhivelor statului și cu deosebire grație acelei mari instituțiuni culturale naționale: „Academia Română“, publicul mare va pute cu această ocaziune să vadă cel puțin în fotografie, cel mai vechiu document scris în românesce sau în altă limbă în țară la noi, precum și cea mai veche carte scrisă sau tipărită în limba țării sau în o altă limbă în țara noastră.

De asemenea sperăm că se vor expune dintre lucrările vechi acele scrise sau tipărite și cari au o mai mare importanță din punctul de vedere al execuțiunii lor.

*

II. Discursul de inaugurare al Dlui Dr. C. I. Istrati.

Doamnelor și Domnilor!

Prin deschiderea congresului Asociațiunii Române pentru înaintarea și răspândirea științelor, am sărbătorit știința și am adus prinos foloaselor sale pe terenul înalt al cugetărei; sperăm a dovedi astfel lumii științifice de pretutindeni, că și pe frumoasele plaiuri ale Carpaților și pe lângă malurile măreței Dunări, este un popor, care a încetat de a fi numai contemplator și poet, îndrumându-se și pe calea experimentațiunilor și cercetărilor științifice.

Știința însă, nu e destinată a mulțumi numai curiozitatea firei noastre. Ea ar avea și atunci partea înaltă în domeniul cugetărei și adevărului, însă ar fi lipsită de o mare forță în progresele ce a făcut, progrese ce decurg în mare număr tocmai din utilitatea practică a aplicațiunilor sale.

Societatea și statul, în acest cas, nu ar mai avea de ce să facă sacrificiile mari ce găsim că și-le impun pretutindeni.

Știința duce la cunoascerea adevărului în toate direcțiunile. Adevărul, bine cunoscut, înlătură prejudițiile și eresiele. Acestea înlăturate, lasă loc vieții normale, sănătoase, avute și fericite.

Prin rezultatele practice câștigate, grație științei, omul poate să ajute mușchilor sei, nu numai cu ghioaga, piatra, sau săgeata, ca în timpii primitivi; nu numai cu arma, de bronz sau fier, ca mai în urmă; nu numai cu praful de pușcă, ca până în secolul al XVIII-lea; dar' în present el tinde, din ce în ce mai mult, a utiliza forțele mari ale naturei.

Sintesei inorganice planetare, sintesei vieții terestre, singurele pe care le cunoasce în present, el a adăugat sintesa științifică, în domeniul chimiei organice cu deosebire, cu mult mai variată, mai importantă și mai utilitară în același timp, prin aplicațiunile sale variate și numeroase.

Ca dovadă, e că el produce corpi ce nu există pe pământ.

Și totuși, schimbarea ce a adus aplicațiunile științei, îndeplinită între 1825—1900, ori-cât ni-s'ar părea de colosală, de fapt e neînsemnată față cu ce va fi în curând.

Ea e ca alfabetul pe lângă scrierile lui Shakespeare sau Newton, ca scânteia pe lângă actualele aplicațiuni ale căldurei și electricității!

Știința va revoluționa totul.

Planeta întreagă devine, pe și ce merge, ferma omenirii. Soarele și forțele naturale terestre vor fi, în viitorul apropiat, animalele noastre de muncă.

Știința mărită și prevădătoare, a înlocuit empirismul și observația restrinsă; prin legile combinațiilor și legile fiziologice, a asigurat în mod matematic reușita reacțiunilor în uzine, a creșterii și înobilării plantelor și animalelor în ferme, a conservării judicioase a alimentelor în depozite. Prin legile mecanice descoperite, utilizează forțele naturale ce se procură ușor și a realizat lucrări tehnice mărețe și costisitoare; cu alte cuvinte, ea a asigurat viața ușoară și plăcută.

Știința, mare prin ea însăși, devine grandioasă prin variatele ei aplicațiuni.

Munca chiar, munca adesea grea, fiind corporală; munca sleitoare fiind intelectuală, e mai suportabilă, când grație științei își are rostul ei clar, își are, pot și ce poezia ei!

Țara românească a făcut oare-care sacrificii pentru știință. Sacrificii prea mari, pentru ceea-ce i-s'a dat până în prezent, prea mici pentru ceea-ce trebuia să i-se dea în schimb.

Ne-am învîrtit într'un cerc vîrtos, fiind-că nu aveam nici pregătirea teoretică, nici educațiunea practică. Am dibuit și am copiat rău.

E momentul să nu mai lucrăm lateral, să nu mai întreținem instituțiuni pentru formă. Nu putem să ne mai permitem luxul unui învățământ incomplet și numai teoretic; avem prea mare necesitate de a ne folosi în fine și noi, de rezultatele câștigate de alții în câmpul aplicațiunii științelor, pentru a mai întârzi în lucrarea de îndreptare.

O reformă mare se impune! Să copiem cât mai puțin de aci înainte pe alții; dar' în mod judicios și serios să ne inspirăm cât mai mult de nevoile, mijloacele și condițiunile sociale, morale și economice, ale mediului în care trăim și vom viețui pe viitor.

Avem universități care prepară în facultăți de științe numai viitori funcționari în învățământ; nu avem școli tehnice, cari să dea o direcție mai solidă, independentă de bugetul statului și mai de sine stătătoare tineretului. Să facem din universitățile noastre, școli științifice fără perspectiva la buget, dar' numai pentru acei ce adevărat iubesc știința pentru frumusețea ei înălțătoare; să le dăm celorlalți o îndrumare tehnică și practică, care să servească viitorului și să umplem astfel golul real ce există în învățământul nostru.

Nici un sacrificiu nu va fi de prisos, căci dela acesta depinde viitorul nostru, ca stat și națiune. Nu putem trăi în Europa numai ca agricultori și cu deosebire cu agricultura actuală.

Iată de ce am căutat, ca odată cu congresul nostru științific, să se organizeze și o mică expoziție specială, culturală, cu caracter științific și tehnic.

Scopul ce am urmărit a fost tocmai de a face să se vadă ceea-cel suntem în realitate.

Lipsurile sunt foarte numeroase, forțe vii sunt pierdute, indolența e încă mare, controlul nu există aproape, toți suntem mari și tari, și mai pe sus de toate prea personali; unii nu înțeleg de indemn și nu au nici un mobil sfânt, mulțumindu-se a vegeta și încassa leafa. Statul să fie mai sever cu ei. Avem deja prea mulți pensionari la așa numită limită de vîrstă; țara nu poate avea și alt rînd de pensionari în funcție.

Trebue ca toți în învățămînt să muncească, să fie în fruntea mișcării de renaștere culturală, morală și economică. Ori-cine nu e pîtruns de acest adevăr, nu are dreptul a ocupa un loc în mod inutil și încă cu plată.

A fi profesor la noi, mai mult ca ori-unde, era considerat ca un apostolat în prima jumătate a secolului trecut și tot astfel trebue să fie și pe viitor.

Se aplică cele-ce dic în prezent și specialiștilor de prin ministere și marilor direcțiuni ale administrațiunilor publice, care au un rol așa de înalt și hotărîtor și care ar trebui să fie atât de util țării.

Numai prin o muncă conștientă și susținută putem asigura viitorul acestei țări.

Nu putem impune mai mult timp minorilor dela țară, sacrificii de muncă, privațiuni de toate zilele, pentru-ca noi cei din orașe să ne jucăm de-a boerii și savanții, trăind lesne și copios, lucrînd puțin de tot și nedîndu-le mai nimic lor în schimb; mai mult chiar, compromițînd prin lipsa noastră de direcție, de ideal, de voință și de pricepere, viitorul tuturor!

Prin expozițiunea aceasta, noi am voit a pune în relief pe cei-ce muncesc. Sărbătorim munca!

Sărbătorim astfel, începutul manifestării geniului românesc în această direcțiune.

Voim să dovedim, că cunoscîndu-ne lipsurile, arătîndu-le fără cruțare, criticîndu-le fără milă, vom ști să ne lecuim curînd; vom ști să ne facem sacrificiile, care să producă roade utile; vom impune direcțiunea noastră tuturor care pot să facă ceva; vom dovedi țerei, că ne-am înhamat la o operă de care, nu numai că are ea necesitate, dar' fără care nu poate să mai meargă înainte.

Voim să dovedim, că intrăm și noi în pragul secolului al XX-lea prin muncă conștientă, înălțătoare, întăritoare, îndrumătoare a unui viitor sigur și fericit.

Voim ca să se știe, că pentru aceasta trebue neapărat ca învățămîntul pe viitor să fie practic pentru a fi util.

Voim să creăm și alte sorginți de avuție dătătoare de viață, decât agricultura pe care însă cată să o ajutăm din toate puterile în dezvoltarea ei. Iată de ce alături cu lucrările din laboratoare, am invitat la manifestarea noastră și industria chimică, care ași are un rol așa de mare în apus.

Voim în fine, ca țara aceasta, care trăește în prezent numai prin agricultură, să aibă un învățământ agricol real, să schimbe modul de lucrări, astfel ca spoliind mai puțin pe săteni, să facem ca solul să dea mai mult și câștigul intermediatorilor străini, să ne rămână în mare parte.

Voim, ca toți să se gândească, să propună programe nouă și serioase, fruct al cugetării și observației și să se lucreze la dezvoltarea urgentă în toate ramurile activității umane în mod larg, înalt, util, spre a servi astfel și individul și țara și neamul.

Iată de ce diceam că expoziția aceasta va fi o *dovadă* și un *învățământ*.

O dovadă de ce putem să facem. Un examen față cu țara. O expunere a rezultatelor obținute. Un „nosce te ipsum“.

Din acest punct de vedere, expozițiunile au un mare rol.

E trist a constata, că nu am avut încă o expoziție serios întocmită, grație căreia să ne cunoaștem exact și să putem să ne dăm samă de forțele de care dispunem, să putem ști în urmă ce ne rămâne de făcut. Ori-ce anchetă economică, chiar bine făcută, nu poate nici pe departe să înlocuiască o expoziție făcută după un anumit plan, în care materia primă va sta alături de produsul obținut, însoțite cu statistica fabricii și cu o dare de samă economică.

De acest lucru avem absolută necesitate.

Ceea-ce doresc să facă agrarienii, ceea-ce am reușit noi să facem în prezent, sunt numai îndrumări spre o expoziție mare românească, în care să se vadă tot ce se produce dela agricultură și până la artele frumoase.

Atunci, în cunoștință de ce putem și față de lipsurile noastre bine constatate, vom pute să facem legi utile, vom ști să încheem convențiuni comerciale mai bune, vom ști să ne apărăm și să ne organizăm, pentru a fi absolut de sine stătători.

Mai e și o dovadă — diceam — această expoziție, prin lipsurile ei chiar. Câte s'ar putea face la noi sau care se fac chiar și care în prezent lipsesc la chemare. E o dovadă de puțină pregătire ce avem în domeniul industriei mari și mici, de lipsa de orientare, de lipsa unei direcțiuni solide.

Totul se resimte mult de starea mediului deprimător în care trăim.

Câtă indiferență, pare chiar rea voință; câte greutăți a unii pe cei-ce trebuiau să ne îndemne ei la această lucrare; cât de puțini sunt acei cărora le mulțămesc din inimă acum, pentru prețiosul lor concurs.

Am consumat și consumăm încă toată activitatea noastră în lupte sterile și meschine, în care timp am fost copleșiți de industria străină, care a profitat de nepriceperea noastră, pentru a ucide ceea-ce avem din strămoși și a împedea de a crea ceva solid pentru urmași.

Breslele s'au dus, comerțul nu-l mai avem noi.

Ce curios popor!

Inteligent, sobru și mult muncitor, în felul său! Soldat ales, devotat și pasionat, dar' totdeauna menținându-se în păstoria poetică la început, în o agricultură anumită în urmă.

Industriaș la vatra sa, neintrecut ca gust și fineță, dar' atât. Abia născuse ca breslaș și breslele au fost ucise. Industria și comerțul le a lăsat totdeauna altora. Armenii la început, cu deosebire în Moldova; Grecii și Turcii în urmă, iar' în prezent străinii de toate neamurile în frunte cu Oveii, ocupă același loc.

Deci, și în trecut și în prezent, puțini din ai noștri în comerț și industrie și aceștia încă parte din Transilvania, parte din Macedonia! E o cestiune psihologică de studiat. Atavismul trebuie să joace un rol mare. Faptul că dela retragerea trupelor romane și până la constituirea mai puternică a Kinezatelor, vre-o 4—5 secole am petrecut în lupte continue, constrinși a avea numai cireți de vite și foarte puțină agricultură; trăind mai mult din pescuit și vânat și din fructul vitelor; deprinși a ne mulțumi cu haine făcute în familie din piele și păr, cred că explică eroismul nostru în primejdie, obârșia poeziei și cântecelor noastre, independența și spiritul de revoltă ce se manifestă ușor. De aci nedibăcia noastră în lumea actuală de unire și cooperatiune; a nepriceperei noastre în industrie, trăiți în munți și pe plaiuri; a lipsei noastre de spirit comercial, din cauza izolării și lipsei de contact multă vreme cu populațiuni stabile și necesității de a fi mai mult soldați pe vreme.

Școala numai putea să ne schimbe. Ea ne-a dus însă totdeauna în o direcțiune, care avea o singură țintă: funcționarismul, budgetul.

Nu suntem dar' responsabili de starea și apucăturile actuale, dar' trebuie să ne schimbăm neapărat, să facem totul pentru a pune modul nostru de viață în mișcare cu împrejurările și nevoile timpilor moderni.

Trebuie în viitor, pe lângă iubire de țară, muncă și economie; trebuie pricepere, unire, voință și conștiință, căci altfel avem prea multe puncte slabe în ființa și chiar la baza existenței corpului nostru social și național.

Cei buni să se adune.

Să provocăm la aceasta indemnând la muncă. Să ne cunoaștem bine mai întâiu.

Pentru aceasta ne trebuie o expozițiune generală locală. Ea va fi examenul prezentului și cu această ocazie se va stabili programul lucrării în viitor.

Fără aceasta vom merge tot în negură și nu vom câștiga terenul și timpul pierdut.

Cu drept cuvânt Wintherhalder, un străin, ce a ajuns ministru de finance, dicea în un articol din „Românul“ încă din 1860, cerând o expoziție:

„Dacă odată vom cunoaște toate produsele industriei noastre, dacă vom fi învățat a apretui după adevărata ei valoare producțiunea noastră națională, atunci va perî și acea indiferență, acea disprețuire cu care ne-am obicinuit a privi tot ce s'a produs în țară; atunci avuții noștri vor pune ambițiunea lor a încurajia, a protege industria țării“.

Va trebui ca guvernul țării să ajute și să îndrumeze această inițiativă spre realizarea expozițiunii, dar' ca o ruptură cu trecutul și spre a inau-

gura o altă cărare în această țară, în care totul e așteptat dela guvern, va trebui ca expozițiunea din 1907 să fie lăsată în sarcina inițiativei particulare. Oamenii de bine pună-se în frunte, societățile solidarizeze-se, județele și comunele unească-se, și guvernul să ajute numai la umplerea lipsurilor și să dea mai mult concursul lui moral.

Căci să nu uităm, după cum pe dreptul țice generalul Sebert:

„Seule l'initiative privée peut donner aux institutions qui en relèvent les ressources et la souplesse voulues pour se plier aux exigences des transformations continues qui doivent subir les créations humaines pour suivre les évolutions des sciences et de l'Industrie“ *).

La această stare trebuie dar' să tindem cu toții.

Avem pentru aceasta și o dată, pe care neuitând a o pune în evidență, vom dovedi că ne înțelegem menirea.

Sunt exact 1800 ani, de când cei ce locuiau această țară erau în luptă grea. Romanii se aflau în toiul războiului cu Dacii.

La 1907, se vor împlini exact 1800 ani de când legionarii Romani, au cucerit în mod definitiv această frumoasă parte a Europei.

Vom sărbători deci astfel aniversarea constituirii neamului nostru în acelaș timp.

Și în ce mod vom pute fi demni de marea memorie a strămoșilor, decât dovedind că muncim și luptăm zilnic cu pricepere pentru asigurarea operei lor.

Vom dovedi lumii, ce nu ne cunoaște îndeajuns, că 1800 ani poporul nostru, cu sacrificii, cu dureri mari, adesea ingenunchiat, cu puține momente de linisce, a muncit totuși, și mai pe sus de toate a știut a trăi și a se menține.

Pe când în jurul nostru mulți au dispărut, noi am rămas.

Șivoaiele au trecut cu virtejul lor ucigător, dar' piatra durabilă pusă de Traian și de legionarii Romani, a rămas:

Apa trece,
Pietrile rămân.

Mulțămită să aducem lui Dumnezeu! Atunci când toți ne credeau stinși pe vecie, tocmai atunci, la începutul secolului al XIX lea, din vechia și ciuntita tulpină, a dat cu deosebire puternicul trunchiu al regatului României; am ajuns la lumină, ne-am făcut drum, ca un lăstar, care luptă cu spinii și cătina împrejmuitoare spre a pătrunde la razele soarelui.

Să profităm de timpul senin, de lumină, de linisce și viață tnicită, în care din fericire trăim; să profităm pentru a ne întări, a dovedi că suntem maturi și că și neamul nostru poate da fructe alături cu celelalte seminții.

Altfel am fi criminali, și am dispărea pentru totdeauna, deoarece-ce pe viitor noroadele inconșiente ce vegetează vor face loc popoarelor conșiente care trăesc prin știință.

*) Les progres des industries mécaniques. Revue Scientifique No. 5, — 4 Août 1900.

Sunt multe semne bune, sunt număroase forțe vii latente ce așteaptă a fi înțelese și utilizate, sunt multe bunevoienți până la sacrificii, toate trebuiesc însă înjghebate, îndrumate și ajutate a se manifesta și produce.

Destul au fost acestea lăsate la voia întâmplării, ba adesea înlăturate și disprețuite. Chiar încercarea noastră culturală cu caracter științific, probează că ne înțelegem rolul și sper că viitorul va fi în curând asigurat.

Popor ales de păstori și clăcași, am creiat doina, poesia populară cu admirabilele ei legende, am rămas renumiți ca plăeși și arcași. Miorița ne e cântecul. Oile noastre erau renumite la Stambul și caii noștri se duceau până la Prusia. În urmă am acoperit câmpiile dela gurile Dunărei cu frumoasele noastre holde.

Răsboiul neatârării a dovedit ce sânge mai curge în vinele săteanului nostru vinjos.

Câmpiile noastre aurite, arată ce muncă grea scim să facem.

Podul de pe Dunăre și șoseaua de la Lainici, unde nici legionarii Romani nu au putut pătrunde, dovedesc că avem și din acest punct de vedere în vinele noastre sânge de al acelor ce au acoperit pământul cu lucrările lor imponente.

Produsele adunate aici dovedesc că câmpia și mai frumoasă a științei pure și a aplicațiilor ei nu mai este numai un desideratum pentru noi.

Am intrat în secolul al XX-lea cu mari lipsuri, dar' totuși fără a roși de noi și asta e deja mai mult ca îmbucurător.

Scim că fără știință, nimic nu e posibil!

De îndată ce omul a părăsit viața săbatică când trăia ca fiarele și din starea de păstor și pescar a fost silit să-și restrângă pasul, a trebuit ca pe o suprafață tot mai mică, din o anumită regiune, să-și caute mijloacele de existență.

Observațiunea celor întâmplare zilnic și anual în jurul seu l-a făcut cu încetul crescător de animale și în urmă agricultor.

Industria se născu, odată cu stabilirea sa la un punct fix; comerțul apărû, de îndată ce centruri mai populate, mai active și pricepute au știut să tragă curând folos din materiile prime ce aveau la dispoziție.

Cu viața relativ mai pacinică, se născu omul care se ridică de-asupra semenilor: poetul, artistul, astronomul; istoria omenirii era începută!

De sigur o întâmplare a pus omul în poziție de a cunoaște și pregăti argila pentru vase, bronzul și mai în urmă ferul, sticla, etc.; primii pași în nețermuritele aplicațiuni ale metalurgiei; civilizația se născuse.

Starea empirică însă ceda tot mai mult locul celor-ee rezultau din îndelungata și justa observare a fenomenelor. Faptele precise dădeau naștere la mici quasi-legi. Observatorului se adăoga experimentatorul: științele făceau aparițiunea lor.

De atunci omul nu mai trăesce la voia întâmplării, de atunci el își făuresce singur modalitatea vieții sale. El schimbă totul, începând chiar

dela corpul și firea sa. În prezent omul e aproape tot atât opera sa ca și a Creatorului.

Acesta e omul modern: forță prin inteligența sa între forțele naturii, pe care cu încetul le pricepe și le utilizează!

Secolul al XIX-lea se născuse!

Totul se făcea cu judecată. Dela prepararea solului și alegerea seminței, dela mașina de secerat și cules și până la modul de transacție și preparare a alimentelor; totul e rațional, studiat, științific!

Roca ruptă din sinul pământului, e ridicată și sfărâmată cu anumite mașini; o întreagă știință presidă la extragerea metalului din ea și facerea aliagelor; numeroase legi fizice sunt puse în practică, pentru ridicarea unui pod, sau pentru a construi arme și cartușe, ori a prepara dinamita sau pulberea fără fum.

Cânepa nu se mai topește ca înainte; firul pentru a deveni stofă, trece prin cele mai complicate aplicațiuni ale mecanicii; pe când mătasa artificială, ca și miile de materii colorante, sau mirositoare, arată puterea chimiei organice.

Ce departe suntem de ghioacă și săgeată!

Peste tot legi cunoscute, aplicațiuni cu metode sigure, fapte precise fie în a obține grâne mai conforme necesităților, fie spețe de vite mai în raport cu ce voim, fie materialele destinate luminatului și forței, fie produselor medicinale; ori ce!

Ce trebuie dar' să facem noi, care abia deschidem ochii, cari abia suntem introduși în munca modernă, colosală, orbitoare prin vastitatea și puterea ei, sdronți cum suntem de starea înaintată a altor popoare!

Increderea și pricepera ne sunt punctele de plecare.

Incredere în destoinicia și puterea neamului; buna conducere a priceperii sale naturale și facilei sale adaptațiuni.

Să lăsăm frazele sfârșitoare culese în cafenelele orașelor mari străine și să luăm exemplul muncii, răbdării și voinței din marele centre de agricultură, viticultură, industrie și comerț, ale apusului.

Destul am copiat tot, ca maimuțele, pentru a satisface unor principii abstracte, care ne-au cam depărtat de Dumnezeu și bine; să mai copiem în mod practic și serios, numai ceea-ce ne va servi în realitate. Avem putere fizică și intelectuală; avem un popor ușor transformabil; avem o țară mai mult ca binecuvântată de Dumnezeu; să scim numai pune în lucrare și producție, toate aceste bunuri și „Viitorul de aur, țara noastră are“, va fi o realitate.

Suntem o țară agricolă, e fapt cert. 98% din avuția țării, cel puțin, se datorește culturii fertilei noastre câmpii.

Trebuie să mai rămânem o țară numai agricolă, sau putem să ne mai permitem aceasta? Iată o întrebare. Să răspundem:

Industria mare a ajuns unde este prin două mari mijloace, solidarizarea cât mai multor forțe materiale și intelectuale și specializarea până la

extrem în cesiunile de detaliu. Uniți și puternici, factorii de producție, pot lupta astfel avantajos în lupta de export față de vecini.

În fabrici, în cesiunile de detalii, sunt lucrători, care o viață întreagă fac același lucru: disoalvă, agită, cristalisă, pilesc, lustruesc, ori mișcă aparatul cu un centimetru, pe aceeași suprafață, neconținut, etc.

Dacă Europa ar fi sindicată și în aceasta mare usină, noue ni-s'ar da numai detaliul agriculturii, și în anumitul scop de a scoate în special, cum facem grâu și porumb, da, am putea persista în specializare. Altfel, nu!

Starea lucrurilor e cu totul alta. Toți caută a ne cumpăra cât mai puțin și a ne vinde cât mai mult. Toți caută a se desrobă de vecini! Să facem ca ei!

Țara noastră e așa de variat bogată, că ar fi o crimă a nu continua să exportăm decât numai produsele agriculturii mari, singura ramură pe care să o ajutăm și dezvoltăm. Este oare permis să ne servim în viața practică numai cu dreapta, și numai pentru a scrie!

Un organism pentru a trăi, trebuie să funcționeze complet; o țară trebuie să pună în valoare toate avuțiile ei. Ori-ce părăsire e o risipă, e o forță utilizată mai puțin. Mai mult, în lupta neamurilor e o sinucidere treptată, prin inferioritatea voită în care ne punem.

Să încurajăm agricultura, nici nu mai încapă discuție. Să înlesnim comerțul, e chestiune de viață. Să creăm învățământul agricol științific și practic, care ne lipsește, aceasta trebuia să o facem încă dela 1860; mai exact trebuia ca ceea-ce avem făcut să fie serios și util, iar' nu de formă și destul de costisitor.

Pretutindeni agricultura e o forță, și noi care posedăm mănoase câmpii, climat propice și milioane de brațe, pregătite pentru greaua muncă a câmpului, ar fi criminal a nu proceda serios spre a trage profitul maximum din această bogată sorginte de viață.

Trebuie făcut cadastrul. Riurile câtă a fi canalizate, pentru a nu mai sustrage câmpiilor deci de mii de hectare, acoperite cu prunduri și cari prin revărsările lor compromit terenurile sigure. Irigația cu apă de suprafață sau de sub sol, trebuie bine și urgent studiată, și secate decile de mii de hectare inundate de Dunăre. Trebuie în fine, ca Delta Dunărei să fie partea cea mai fertilă a țării.

Să utilizăm pentru acestea corpul ales al ofițerilor noștri; să utilizăm armata, și dăile de prestație ce se părăginesc. Să facem însă mai întâiu un plan, pentru o campanie de 50 ani, în linisee, cu știință, cu pricepere, basati pe nevoile prezentului și ținând samă de cerințele viitorului.

Să considerăm țara, ca o țară nouă, cum și este ea pentru transformare și să căutăm a face pentru ea, ceea-ce fac Europeii, cel puțin pentru coloniile lor.

Atâtea misiuni, atâtea specialiști, atâtea bani aruncați de 50 ani! și de fapt nici un studiu precis! O singură excepție în studiile economice ale

lui Martian! Incolo vorbe, vorbe umflate, nimic care să facă epocă, care să producă prin aplicație.

In afară de stat, un om singur, dar' un om cu inimă, cu sentimentul datoriei, știind să se inconjure și să facă a fi ascultat, a realizat lucruri admirabile. I. Calinderu are dreptul la recunoștința neamului. Proprietățile Domeniului Coroanei sunt oazisuri de fertilitate ce dovedesc pricepere.

Deci să facem pentru agricultură ceea-ce trebuie și în prima linie ferme model exemplare, comiții agricole, expozițiuni regionale, publicațiuni speciale pentru săteni, redactate însă de oameni cari au făcut și vădut ceea-ce propun.

Dar' o parte din produsele obținute prin agricultură, trebuie să ne dea prin chimia tehnologică și agricolă, tot ce ne trebuie în țară. mai mult, tot ce e transformat astfel poate fi plasat mai ușor pe piețele străine decât materialul prim. — Să nu mai aducem scrobeală, pesmeți, cirișuri, alcool rectificat, bere, glucosă, macaroane și paste străine.

Esențele rele și acidul acetic din lemne, impur, intră cu vagoanele în țară, și toate acestea s'ar putea face curat și bine la noi.

Sunt atâtea lemne care putrețesc inutil. Minelor de sare să căutăm a le da și o direcțiune practică alta: Sare de calitate a IV-a, măcinată cu gips, să fie pusă la dispoziție agriculturii ca îngrășămintă, iar' apele sărate la maximum să fie utilizate pentru sodă.

Să încurajem cuptoarele de varuri, cari sunt în mâni așa de pricepute. In curând vom pute exportă în Asia mică și în restul Peninsulei Balcanice.

Ceramica care era atât de inflorită, încât nici nu o utilizăm, măcar atât, ca pe timpul lui Mircea și Stefan cel-Mare; ceramica pentru care avem așa de bun material, să o încurajem, căci sunt 30 ani numai, când poporul nu cumpăra decât olărie făcută în țară și făcută așa de bine. Smalțurile făcute în vechime la noi, întrec ori-ce product străin. Chiar au fost proceduri speciale, cum e pentru smalțul galben de pe cărămișile dela Hârlău și Botoșani.

Chiar pentru industria mare nu avem a ne îngrijă de combustibil. Lignitul bituminos, admirabila antracită ce se găsește deja în trei localități, pe lângă hulia ce cu siguranță o vom afla și cu deosebire petroleul, ne stau larg la dispoziție spre a face totul.

Tot ce se poate trage cu folos din munții nostri nu se poate să rămână neexploatat. Ori-ce industrie ce derivă din materia noastră primă, avem datoria de-a o crea.

Ori-ce centimă rămasă în țară, măresce patrimoniul nostru, reduce dobânda capitalului, facilitează întreprinderile și asigură munca.

Să sperăm că și nenorocita manie de a ne răspândă în fie-care an pe suprafața lumii, ca paserile migratoare va înceta, și astfel se va remedia și venesecția de milioane ce se face anual în economia muncii naționale.

Dacă călătoria e utilă țării, când ea e făcută de un om patriot și priceput, care la fie-care ocaziune caută a culege tot ce e util pentru țara

lui, pe care o iubesc tot mai mult, nu tot astfel e cu toți spoiii cu nițică învățătură, care cheltuesc banii în străinătate, aducând în țară numai disprețul pentru tot ce e dela noi, și numai deprinderile rele. Aceștia trebuie să rămână unde sunt, pentru-că țara așa cum este și încă e prea bună pentru ei.

E o rușine, ceea-ce se petrece cu noi. Nu e otel în străinătate, în care să nu găsești Români! Pare că suntem mai avuți ca Rușii și Englezii.

Rămâne încă a se sci, dacă trebuie a se face în țară industrii de acelea pentru care materialul prim nu-l avem! Acesta e cazul în genere al multor popoare. De ce am face excepție?

Ori-ce poate fi făcut la noi, pentru noi, și pentru export, trebuie întreprins! Numai din concertul muncii generale în toate direcțiile: agricolă, tehnică și artistică, rezultă că fie-care specialitate, ori cât a fi de neînsemnată, poate progresa.

Dacă voim ca agricultura să progreseze, dacă voim ca silvicultura, arboricultura, grădinăritul, creșterea vitelor și piscicultura să progreseze, trebuie să facem toate industriile, toate artele, să lucrăm în toate direcțiile.

Unde e agricultură mai mănoasă și mai frumoasă, în întunecata și vasta Rusie și Republica Argentina, ori în Franția și Germania cu așa de puțin teren, dar' cu atâtea fabrici?

Știința, care privește totul, devine mai puternică pentru fie-care parte în deosebi. Industriile variate se ajută, ele au reflexul asupra agriculturii și artelor; comerțul variat ajută specialitățile; producând tot ce avem necesitate, vom exporta mai mult din unele; exportul variat menține exportul în mijlocie și nu vom mai avea crize ca în 1899.

Pentru aceasta, Științele toate trebuiesc să aibă templele și apostolii lor adevărați. Sacrificiile, ori cât ar fi de mari pentru stat, vor da roade înmiite. Germania are sute de botaniști, care fac indirect ca agricultura să fie în floare; are mii de ingineri, cari fac ca mecanica să fie la înălțimea cuvenită; are mii de fisicieni, cari au dus așa de departe utilizarea forțelor; are mii de chimiști, cari fac din ea prima putere din lume.

Inferioritatea comercială a Franciei și Angliei, cine ar crede, stă cu deosebire în nepregătirea lor, în domeniul aplicațiunilor chimiei.

Expoziția din Chicago și cea din Paris, a dat la lumină rapoarte detaliate. Popoarele interesate recunosc singure această decadentă, prin nepregătirea lor.

În Germania, afară de universități, care gem de chimiști, profesori ordinari, extraordinari, docenți și asistenți, sunt în industrie peste 5000 chimiști. Afacerile de resortul direct al chimiei să ridică anual la un miliard și jumătate.

O singură fabrică, Friedrich Bayer, avea în 1875—119 lucrători, iar' la 1901 avea 5000 lucrători, 680 funcționari, 260 ingineri și 160 chimiști! Mai mulți decât în toată industria din Franția sau din Anglia.

Iată de ce industria acestei țări e așa de înaintată, iată de ce puterea ei merge crescând.

Germania e prima țară care s'a ridicat, pot dice, numai prin cultură, știință și în special prin chimie! Ea a lucrat pentru aceasta 75 ani, în secolul trecut, fără odihnă, cu un plan bine tras și bine executat.

Intre începutul civilizației și starea de azi, avem două apogee în mersul omenirii.

Grecia, cu cugetătorii ei;

Germania, cu chimiștii ei.

Prima, a ridicat cugetarea, a înălțat sufletul, a arătat omului ce va pute.

Secunda, a ridicat cugetarea, a înălțat sufletul și a arătat ce poate omul.

Prima clădea în imaginație, crea pe omul de școală, cugetător și fericit cu sufletul.

Secunda, clădește în mod real, produce, face pe om fericit și cu sufletul și cu trupul.

Germania întreagă e un mecanism regulat; totul funcționează în mod științific și prevăzut, totul duce la rezultat sigur.

Au fost temeri, au fost esitări și momente de pesimism, dar' mersul ascendent și marile rezultate obținute, pe toate terenele și mai ales pe terenul industriei și cu deosebire al chimiei, e o dovadă că Germania e în cale bună.

Fără acest progres, victoriile dela 1866 și 1871 ar fi fost trecătoare; ca altă dată egemonia nu ar fi putut să se mențină numai prin baionete; ea s'a menținut prin eprubetă, prin știință.

Acolo e viitorul. Să luăm învățământul necesar.

Să ne întoarcem acum puțin la mica noastră Expoziție.

Cu toată nepregătirea noastră în genere, cu toată indiferența condamabilă a unora și mai ales cu toată reaua voință, absolut condamabilă, a câtor-va, totuși, rezultatul obținut e îmbucurător. Faptul că ne putem vedea, sfătuți, înțelege și lumina, va aduce, sunt sigur, roade.

Trebue ca pe viitor să facem tot posibilul ca la universitate să se ajungă cu mai multă greutate. Politica, simpatiile, rubedeniile, să fie lăsate la scara palaturilor universității. Nu ori cine, pe viitor, dar' numai cei încărunțiți în muncă serioasă și doveditoare, să ajungă acolo. Să ne înțelegem cel puțin asupra acestui punct!

Să facem învățământul cât mai practic.

Diploma să nu recunoască decât meritul științific și nici o altă obligațiune pentru stat. Universitățile „à la Napoleon III" să înceteze. Examine de stat serioase să fie instituite, spre a alege în urmă pe cei puțini, puțini de tot, ce vor nisui să trăiască ca apostoli în învățământ, sau în practica unor anumite cariere.

Se înțelege ce sarcini și datorii rămâne statului față cu profesorii.

Industria noastră chimică, în prima linie, e la început. Contactul ei de ași cu școalele noastre, nu poate decât să dea roade utile și în o direcție și în alta.

Este încă o secțiune, a XII-a, cea retrospectivă, căreia am căutat să dăm toată dezvoltarea. Puținul ce am reușit să fac, are meritul de a fi stors cu multă trudă dela stânca apatiei și indiferenței.

Toate le mai înțeleg, dar' să nu iubesci nici pe tatăl tău sau bunul tău, care, mai ales prin munca lui, ți-a lăsat un nume și adesea o situație, e ceva criminal. Și constat cu multă mâhnire, că nu arare ori am constatat indiferențe neertate.

Iată de ce m'am servit de aleasa cuvântare a chimistului Dumas :

„Honorons nos grands hommes. Toute nation manquant à ce devoir prépare sa ruine intellectuelle, morale et matérielle; elle ne vivra pas longtemps sur la terre et ne laissera en périssant qu'une trace bientôt obscurcie parmi les peuples de l'avenir“.

Numai cinstind munca bătrânilor noștri, vom proba că scim să respectăm această avuție națională. Numai oamenii ce au acest sentiment pot lucra la rindul lor, pentru o idee înaltă și generoasă.

Înainte de a termina și ne anticipând asupra datoriei ce avem de a aduce mulțumiri cui de drept și a pune în relief anumite fapte, ceea-ce se va face la 19 Octobrie în ziua închiderii expoziției noastre, să-mi fie permis a mulțami de pe acum, în modul cel mai călduros guvernului țării, care a pus larg la dispoziția Asociațiunei tot ce s'a cerut, în aceste timpuri când și statul și particularii trebuie să deschidă de dece ori ochii înainte de a face ori ce cheltuială.

Mulțamesc din adâncul inimei fraților de preste hotar de pretutindeni, cari au înțeles și secondat dorința noastră.

Mulțamesc tuturor celor ce, cu drag și pricepere, ne-au dat o mână de ajutor.

Mai am pentru mulțămirea sufletească de adăugat, că toată munca depusă aci a fost lucrarea benevolă a unor oameni de inimă, din care unii au poziție foarte modestă.

S'a depus gratuit muncă multă, fiind-că erau puțini, și s'a cheltuit chiar de mulți pe lângă timp și bani, în loc de a lua „după obiceiul țării“.

E un bun început, sper că va avé imitatori.

Finesc, rugându-vé pe toți cei într'un glas și cuget, să dicem :

Trăiască Majestatea Sa Regele,

Trăiască Majestatea Sa Regina,

Trăiască Altețele Lor Regale și Principii de Coroană,

Trăiască România, și lumina cadă asupra universităților sale.

III. Descrierea expoziției de dl A. Bârsan.

Expozițiunea, isvorită din inteligența vie și din inima caldă românească și totodată prefăcută în faptă prin activitatea neobosită a dlui profesor C. I. Istrati, a fost instalată în localitățile laboratorului de Chimie de pe țărmurile drept al Dâmboviței (Splaiul Generalul Magheru) și în curtea spațioasă a acestui laborator. Secțiunea retrospectivă și a artelor grafice (cărți, harte, tablouri etc.) a fost adăpostită în amfiteatrul (sala principală) și în patru săli laterale ale laboratorului. Pentru adevărata expoziție științifică s'a construit anume o hală de lemn destul de spațioasă, care poartă pe frontispiciu devisa „Știință”. În legătură cu această hală este pavilionul serviciului tehnic al statului. Afară de aceea, în curtea laboratorului s'au construit și câteva pavilioane mai mici, ca d. e. pavilionul regiei monopolului tutunului și al sărei, pavilionul școalei ceramice din Târgul-Jiului, al fabricii de lemnărie E. Lessel, al școalei practice de meserii dela Bistrița (jud. Bacău), al societății pentru exploatarea petroleului „Steaua română”, al închisoarei centrale Văcăresci etc. Totodată pentru recreațiunea vizitatorilor, direcțiunea expoziției n'a întreprins instalarea unui mic restaurant, la care se servește bere gustoasă fabricată în țară.

Ce cuprinde expozițiunea?... Numai un specialist ar putea răspunde la această întrebare, sau mai corect: numai fie-care specialist pentru specialitatea sa ar putea da informațiuni esacte, prețuind după cuviință valoarea lucrurilor expuse.

Un laic în ale științei, cum este și subscrisul, trebuie să se mărginească la nisce impresiuni generale, și și acestea numai într-un cât pot încăpea în cadrele unui articol de jurnal.

Să intrăm deci în *pavilionul principal*, închinat științei și numeroaselor ei aplicațiuni!

După-ce trecem pe sub un model bine executat al mărețului pod de pe Dunăre, privirile noastre se opresc asupra bustului M. Sale regelui și asupra unui dorobanț turnat în bronz în poziție de atac, având pe pedestal inscripția: „Sunt și voiu fi!” Conducătorul și apărătorul țării ocupă partea din mijloc a pavilionului, ei, cari sunt chemați să ocrotească toate întreprinderile menite spre înălțarea moșiei strămoșesci.

Păretele din fund al sălii este aproape întreg ocupat de o *hartă uriașă a României*, lucrată de institutul geografic al armatei în proporție față de natură, de 1:50,000.

Nu este harta completă a regatului, ci numai a Moldovei, a Dobrogei și a părții sud-ostice din Muntenia; partea cealaltă se află în lucrare și, după informațiuni particulare, va fi gata în 4—5 ani. Harta aceasta și numeroase alte harte mai mici, ce sunt expuse în jurul ei, ne dovedesc, că la institutul geografic al armatei române să lucrează cu zel și cu pricepere, ceea-ce de altfel s'a recunoscut și la expozițiile cele mari din străinătate din timpul din urmă (așa d. e. la expoziția din Paris din anul 1900, unde institutul român a obținut cea mai înaltă distincțiune).

În partea dreaptă a pavilionului principal sunt expuse lucrările de Chimie teoretică, produsele Chimiei aplicate la diferite fabricațiuni, colecțiuni de aparate fizicale și de lucrări matematice, colecțiunile științifice ale școlii de poduri și șosele, harte speciale ale liniilor telegrafice, telefonice și ale curselor poștale din țară, precum și colecțiunea de aparate telegrafice și telefonice, expuse de direcția poștelor, telegrafelor și telefoanelor; mai departe lucrările serviciului tehnic și a celui sanitar al capitalei (harte, reliefuri, analiza alimentelor, analiza chimică a apei de beut), diversele exploatari agricole, forestiere și industriale ale domeniilor coroanei și în fine lucrările nifericiților internați în ospiciul Mărcuța.

Partea stângă a halei principale (socotind dela intrare) este destinată societății geografice române (harte din diferite timpuri, relative la țările române, și diferite publicațiuni), medicinei umane, medicinei veterinare, farmaciei, dentisticeii, științelor naturale (Zoologie, Botanică, Mineralogie și Geologie), pescăriilor statului, serviciului agricol și celui silvic, ținătoare de ministerul de agricultură, industrie, comerț și domenii (fermele model dela Laza, Studina etc.), școlii centrale de agricultură etc.

Să vorbesc ceva mai în deosebi despre sutele și miile de obiecte interesante, ce le întâlnim în această hală?... E peste putință! — Ce ași și scf alege mai curând din atâtea colecțiuni atât de diferite și atât de interesante fie-care din punctul său de vedere?

Să mă opresc la valoroasele lucrări de Chimie ale dlor *P. Poni* (analise ale petroleului românesc), *Dr. C. Istrati* (materii colorante, aflate și numite de dânsul „franceine“ etc.) *Nic. Teclu* din Viena (diferite aparate chimice), *Dr. An. Obregia*, *Dr. Bernad*, *Dr. Edeleanu*, *Dr. A. Ostrogovici*, *Aron Vraciu* (asistent în laboratorul de chimie organică, condus de *Dr. Istrati*), *A. Colorian* și *Dr. C. Șumuleanu*? Sau la interesantele și instructivele fotografii, preparate, modele și aparate din clinicile medicale ale d-lor *Dr. Marinescu*, *Dr. Severeanu*, *Petrimi-Galați*, *Manicatide*. (clinica infantilă din Iași), *Dr. Obregia*, *Dr. Gerota* etc.? La ingenioasele aparate fizicale ale dlor profesori *Negreanu* și *Hurmuzescu*? La colecțiunile de minerale ale dlor profesori *Mrazec*, *Gr. Stefănescu*, *Butureanu*, *Munteanu-Murgoci* și *S. Atanasiu*, sau la plantele rare din România, expuse de societatea naturaliştilor din Bucuresci (între cari câte va plante nouă, aflate și studiate de d-nii *Zach. Panțu* și *Aur. Procopeanu* dela institutul botanic) sau la bogata colecțiune de gândaci (hemiptere și heteroptere) a d-lui *A. L. Montandon*, sau la fluturii de diferite colori și unii de o mărime deosebită din Africa și din America, din colecțiunea dlui *Fr. Selag*?

Toate acestea și multe altele din jurul lor sunt vrednice de toată atențiunea, toate dau dovadă limpede de muncă și de interes pentru știință.

De un deosebit interes sunt în această parte a expozițiunii colecțiunea de pesci din apele Dunării, făcută de dl *Dr. Antipa*, directorul pescăriilor statului, colecțiune, care a fost admirată și la ultima expozițiune vienesă; mai departe diferitele analize făcute de serviciul sanitar al capitalei sub

conducerea dlui *Dr. Proca*, și în fine bogata colecțiune de produse agricole, forestiere și industriale (obiecte de lemn, teracotă, impletituri de paie și nuiiele etc.) expusă de administrația domeniilor Coroanei, de sub înțeleapta și patriotica conducere a dlui I. Calinderu.

Dintre *fabricile și societățile industriale*, care și-au expus produsele lor, vom aminti: fabricile de hârtie dela Letea și dela Bușteni, pe cele de zăchar dela Roman și Săscut, fabrica de bere din Azuga, fabricile de cement dela Brăila și dela Azuga, Societatea de basalt artificial și de ceramică dela Cotroceni, fabricile de marmoră artificială Nessler și Matioli, fabrica de var hidraulic dela Breaza, cea de cretă a lui Marco Rosazza, fabrica de sticlărie din București, tăbăcăria dlui Gr. Alexandrescu, fabrica de scrobeală N. Brădescu din Peatra-Neamț, fabrica de săpun „Stella“, cea de lumini și de ceară P. Iacovloff din Botoșani, fabrica de surogate de cafea Franc, fabricile de conserve alimentare ale prințului B. Stirbei și a dlui Staicovici etc. etc.

Tot în pavilionul principal a expus dl profesor *Dr. George Maior*, sub numele „*gospodării agricole*“ o interesantă colecțiune de fotografii, care ne arată față în față exemplare de locuințe țărănești și de clădiri economice de ale sătenilor noștri din Țeara românească și din Ardeal. Paralela aceasta este foarte instructivă și trebuie să dea de gândit aceluia, cari o vor privi cu destulă atențiune.

Vrednic de cercetat este și *pavilionul ministeriului lucrărilor publice*, vecin cu cel principal, în care serviciul de studii și construcțiuni al acestui minister a expus modele, planuri și fotografii relative la lucrările mai noue tehnice, făcute de statul român. Privirile noastre sunt atrase mai întâiu de un admirabil relief, reprezentând *portul Constanța* și împrejurimea lui. Casele, stradele, clădirile publice și grădinile sunt imitate așa de bine, încât pare-că le vedem înaintea noastră. În fața orașului se întinde marea albastră, țermurită de puternicile zăgazuri și de malurile portului celui nou. Câte-va corăbii și vapoare sunt ancorate în spațiosul port, gata să încarce mărfurile grămădite în docurile sau magaziiile uriașe de pe țermure. Tabloul este așa de încântător, încât cu greu ne deslipim de lângă densusul. El ne arată, ce lucrări uriașe s'au făcut în timpul din urmă în orașul de lângă Marea-neagră și cât de mult s'a schimbat Kiustendja turcească, de când s'a prefăcut în Constanța românească!

Lângă portul Constanța în miniatură se află nisece modele nu mai puțin interesante ale *docurilor din Brăila și Galați*. Aici vedem unu exemplar redus al spațioaselor magazine împreunate cu silosuri, unde se aduc cerealele din toate părțile țării, se curăță, se sortează și apoi se trimit la flămânzii din Vestul bătrânului nostru continent. Și ce întocmiri ingenioase au aceste magazine!.. Vagoanele cu cereale se descarcă direct în ele și earăși vapoarele se încarcă direct, încât se câștigă nespuse de mult în timp și în muncă.

Tot aici observăm modelele principalelor *poduri de drum de fier și șosele* din țară: un nou exemplar al podului de pe Dunăre, mai departe modelele podurilor de pe Olt și de pe Jiu; la rîul acesta din urmă atît modelul podului liniei ferate, cît și cel pentru șosea. Păreții acestui pavilion sunt acoperiți jur împrejur de frumoase *fotografii*, cu vederile punctelor mai însemnate și mai interesante din punct de vedere tehnic ale liniilor ferate și ale șoselelor mai nouă. Astfel sunt vederi din valea Oltului și a Jiului, de pe linia ferată Ocna-Palanca și de pe liniile mai mici Cămpina-Doftana, Têrgoviște Pucioasa etc.

Nu de mai puțin interes sunt tablourile, ce reprezintă întocmirile pentru *alimentarea Capitalei cu apă de băut* subterană. Apa aceasta se aduce dela o distanță de 11 klm. și este de o calitate foarte bună, așa încît prin introducerea ei (lucrare condusă de dl inginer inspector *Elie Radu*) starea sanitară a orașului s'a îmbunătățit în mod simțitor.

În curtea expoziției, aproape de intrarea în pavilionul lucrărilor tehnice, e construită o grindă puternică de *beton armat* (astfel se numește o combinație de beton și de drugi de fier, menită mai cu samă la construcția podurilor, care poartă o greutate de 30,000 kg., dar care ar' suporta pînă la 240,000 kg.

În genere din cele expuse vizitatorul rămîne cu impresiunea, că în România științele tehnice au luat un avînt însemnat și că elogiile făcute corpului tehnic din țară de dl prim-ministru D. Sturdza cu ocaziunea deschiderii Congresului științific, sunt cît se poate de meritate.

Dintre pavilioanele mai mici ne vom opri numai la al *școlii practice de meserii dela Bistrița* (jud. Bacău) și la al *școlii ceramice din Têrgul-Jiu*.

În cel dintăiu vedem o mulțime de obiecte de lemn, de rotărie și de ferărie solid executate, dovadă că și în România meseriile se pot dezvolta, dacă li-se dă atențiunea necesară. Și că în adevăr învățămîntul practic a început să dea roade la frații noștri de dincolo, se poate vedea nu numai din această probă restrînsă, ci s'a putut vedea cu deosebire la „*expozițiunea școlilor de meserii și de agricultură*” ținută în același timp și în vecinătatea expozițiunii științifice. La expozițiunea aceasta se puteau vedea felurite obiecte de căruțarie și rotărie, de dogărie, de pielărie și pălărierie, coșuri frumos impletite, diferite unelte agricole, diferite mobile, care de care mai solide și mai frumos lucrate. Și acestea toate executate în nisce școli, partea cea mai mare înființate numai de 2—3 ani. Ce progrese însemnate s'ar putea face, dacă direcțiunea aceasta practică în instrucțiune, urmărită cu atîta zel de ministrul actual al învățămîntului public, s'ar continua mai departe într'un mod sistematic! În chipul acesta desrobirea României de sub stăpînirea industriei străine n'ar mai rămînea numai un vis, ci în scurtă vreme ar deveni realitate.

Școala ceramică din Têrgul-Jiului încă este o școală nouă. Ea a fost înființată înainte de asta numai cu patru ani de cîți-va dascăli de inimă din capitala județului Gorj, în frunte cu dl director gimnazial *Iuliu Moisil*.

Dascălii acestia vădând, ca locuitorii din mai multe sate din apropierea oraşului lor se ocupă cu olăria, s'au gândit, că oare n'ar fi un bine pentru oamenii aceştia, dacă s'ar deprinde să lucreze nise vase mai frumoase şi mai solide, ca astfel să se ridice pe sine şi totodată să cultive şi o ramură aşa de însemnată industrială, cum este industria ceramică? Şi dascălii aceştia harnici n'au rămas numai cu dorinţa, ci convingşi, că fac un lucru bun pentru semenii lor şi în genere pentru ţară, s'au şi pus cu tot zelul pe lucru. Obţinând un ajutor de câte-va mii de lei dela stat şi altul mai mic dela judeţ, ei aduseră un specialist din Austria şi împreună cu dânsul deschiseră o şcoală pentru industria ceramică. În această şcoală pe lângă ceva carte, se învaţă desemnul, modelatul în lut şi apoi toată tehnica fabricaţiunii vaselor. — Şi rezultatele acestei şcoale?... Ele se pot vedea în expoziţie: O colecţiune frumoasă de ulcioare de diferite forme şi împodobite cu diferite figuri, de vase de flori şi de alte vase de lux de diferite colori. Nu e vorbă, nu toate vasele acestea sunt perfect lucrate, la unele din ele se mai cunoaşte încă mâna începătorilor, dar' cu toate acestea faţă cu olăria noastră obicinuită este un progres, un progres enorm, şi nu am decât numai cuvinte de laudă pentru aceia, cari prin silinţele lor, prin devotamentul faţă de binele neamului lor, au făcut un început aşa de mult promiţător.

Şi privind la vasele lucrate de elevii şcolii ceramice dela Târgul-Jiu, am gândit în mine: Oare nu s'ar putea face lucrul acesta şi la noi, la România de sub coroana Sf. Ştefan? Nu sunt oare şi la noi sate întregi, ai căror locuitori se indeletnicesc cu olăria? Oare n'ar fi bine, să căutăm a-i învăţa pe oamenii acestia, să-şi facă vasele lor mai cu gust ca până acum, ca astfel să nu mai fim siliţi a da banii nostri Boemilor şi altor neamuri pentru olăria de care avem trebuinţă? S'au cel puţin, până să apucăm a înfiinţa şi noi o şcoală ca cea din Târgul-Jiului, să trimitem doi trei tineri la această şcoală, ca apoi întorcându-se acasă cu cunoştinţele necesare, să înveţe şi pe alţii a pregăti lucruri mai bune şi mai de preţ, decât cele de până acum!

Şi acum după-ce am văzut lucrurile, ce ni s'au părut mai însemnate din pavilioanele improvizate pe sama expoziţiei, să intrăm în localităţile laboratorului şi să aruncăm o privire asupra obiectelor istorice, adunate cu atâta pietate, precum şi asupra colecţiunii de cărţi vechi şi moderne, şi de alte obiecte ale artelor grafice, ce ne aşteaptă aici!

Secţiunea istorică.

Un sfânt fior te cuprinde, când păşesci în sala principală, destinată secţiunii retrospective (istorice) a expoziţiei. În tocmăi ca într'un templu fruntea ţi-se pleacă, cuprinsă de o adâncă veneraţiune, ori-ce grije a momentului dispăre şi o sfântă seninătate îţi cuprinde tot sufletul.

Şi nu e mirare, că te simţi astfel, când înaintea ta ai atâtea figuri mari ale neamului tău, când atâtea obiecte sfinte, atâtea moaşte scumpe,

rămase dela cei mai vrednici ai națiunii tale, îți reamintesc timpurile, prin care au trecut părinții și strămoșii tăi, durerile și bucuriile lor, silințele lor de multe-ori aproape supraomenești de a scutura robia trecutului și de a ne pregăti nouă, urmașilor lor, un viitor mai senin, — momentele mari, care au contribuit la consolidarea României de astăzi și care au pregătit progresele, ce se observă la tot pasul și care ne-au înveselit așa de mult inima în părțile celelalte ale expoziției.

Eată colo la dreapta steagul, sub care Tudor Vladimirescu a adunat în 1821 pandurii sei, semnul primei manifestări mai puternice a Românilor din principatele românești, că sunt sătui de domnia străină și că voiesc a începe de aici înainte o nouă viață!

Eată colo, pe perețele dimpotrivă steagul sdrențuit de gloanțe, pe care vitejii vânători dela Ploiești l'au luat dela Turci la asaltul sângeros dela Grivița! — Acum suntem la anul Domnului 1877, anul reinvierii gloriei strămoșești, anul neatârării statului român, anul realizării visului de aur al unui popor întreg.

Dar' câtă muncă a trebuit să se depună, câte jertfe au trebuit să se aducă în cei 56 ani, ca acest vis, poate abia întrezărit de cei dela 1821, să se prefacă în realitate!

Eată portretul Spătarului Mihail Cantacuzino, generosul fondator al spitalului Colței și al marelui ban Nasturel-Herescu, înaintașul generalului, care a lăsat jumătate din averea sa pe sama Academiei române!

Eată figurile înainte-mergătorilor deșteptării noastre naționale în cele două principate: figura blândă și cucernică a metropolitului Moldovei Veniamin Costachi, întemeietorul seminarului dela Socola, portretul bătrânului George Asachi, încunjurat de lucrările sale din anii tinereții și ai bărbăției (tablouri originale și copiate în timpul studiului în Roma, harte manuscrise, publicațiuni, precum și placa de lemn cu inscripțiunea „Lucru și al meu repaus“ de pe frontispiciul casei sale din Iași) și portretul, masa de lucru și câteva din publicațiunile „părintelui literaturii române“, ale lui Ioan Eliade Rădulescu!

Eată cei mai de frunte reprezentanți ai generației dela 1830—1860, ai acelei vînjoase și entusiaste generațiuni, care a pregătit și a luat parte la evenimentele din anul 1848 și care a adus la îndeplinire ideea unirii principatelor în anul 1859: figura simpatică a lui Constantin Negri, portretul lui Constantin Negruzzi ca tânăr de vre-o 30 ani, al entusiastului istoric a lui Mihail Viteazul Nicolae Bălcescu și al prietinelui său Ioan Ghica, al poetului Dimitrie Bolintineanu, al lui Alexandri, al lui Cogălniceanu, al lui C. A. Rosetti, al lui Vodă Cuza și al altor bărbați ai neamului nostru, ale căror nume trebuie rostite cu sfințenie!

Ne vom opri însă ceva mai mult la câteva din aceste figuri însemnate din istoria noastră contemporană, deoarece-ce pe lângă portrete o mulțime de alte obiecte ne atrag atențiunea asupra bărbaților, ce le-au folosit sau

dela cari provin, apropiându-ne astfel de timpul, în care au trăit, și de împrejurările, în care au petrecut acești bărbați.

Mijlocul spațioasei sale este ocupat de o mare vitrină horisontală, în care sunt aședate numeroase amintiri dela marele bărbat de stat Mihail Cogălniceanu: manuscrise, conceptele actelor celor mai însemnate redigiate de dânsul, publicațiuni ș. a. Lângă această vitrină se află masa de lucru a neobositului diarist și prietin al poporului C. A. Rosetti, ce i-s'a dat ca dar cu privilegiul jubileului diarului „Românul“, carnetul seu cu diferite însemnări, peana, cu care scia să scrie articuli așa de însuflețitori și de instructivi.

Intr'o vitrină de lângă perețele din stânga vedem costumul, în care era îmbrăcat colonelul Alexandru I. Cuza, când a fost ales principe al celor două țeri surori, sabia lui și urna, în care s'au depus voturile la alegerea lui de Domn al Moldovei.

De un interes deosebit este grupa relativă la Vasile Alexandri și la familia lui. Aici vedem două tablouri în oleu, care reprezintă pe părinții nemuritorului poet. Intr'unul e zugrăvit tatăl poetului în haine orientale, cum purtau mai înainte boerii moldoveni și munteni, având de o parte și de alta pe cei doi fii ai sei: Vasile și Iancu. Bătrânul ține în mână o hârtie, pe care este însemnat testamentul lui. Regret, că nu mi-am însemnat din cuvânt în cuvânt acest interesant testament; cât îmi aduc aminte, el glăsuesce cam astfel: „Iubiții mei fii, Vasile și Iancule! Pe Dumnezeu și țara să iubiți, Supuneți-vă ocârmuirii. Epitropi și chezași să nu vă faceți. Pe sêraci să miluiți etc.“ Al doilea tablou ne arată un interior din casa părintească a poetului. Părinții șed pe scaune și ascultă, cum cântă la pian fiica lor, sora poetului, răposată așa de timpuriu. În odaie se mai află și fratele mai mic al poetului, Iancu, ca copil. La picioarele lui Alexandri-tatăl este culcat un câne mare. Mama lui Alexandri, cu care poetul samănă așa de mult și de care era așa de alipit, ține în mâna dreaptă, răsădită pe masă, o scrisoare adresată dânsii în limba franceasă. De bună samă este dela fiul ei mult iubit, care pe atunci se afla la studii în străinătate.

Lângă cele două tablouri sunt mai multe fotografii, care ne arată pe poetul în diferite etăți, precum și un mic bust al poetului.

Sub tablouri se află o vitrină plină cu obiecte de ale poetului: caietele lui de însemnări, cuțitașul lui, cravata lui și o mulțime de alte obiecte păstrate cu sfințenie și trimise la expoziție de văduva lui, dna Paulina Alexandri. Tot prin delicata îngrijire a dnei Alexandri s'au trimis și ramurile de stejar, ce încunjură grupa relativă la V. Alexandri, precum și brândușele (ruscelele), ce împodobesc bustul poetului. Ramurile de stejar sunt din pădurea dela Mircesci, iară brândușele din lunca cântată în „Pasteluri“ cu atâta gingășie.

Era lucru firesc, ca într'o expoziție științifică să se dea un loc de onoare *representanților mai însemnați ai științei române* și în prima linie

acelor pioneri, cari au aruncat primele semințe ale științei în ogrorul înțelenit al neamului românesc, despre care mulți credeau într-o vreme, că nu poate produce decât spini și pălămidă. Astfel întâlnim portretul și câteva din lucrările D-rului *Iacob Cihac*, ale protomedicului țării Moldovei, care în anul 1833 a pus basă societății „medicilor și naturaliștilor” din Iași, prima societate științifică din principatele române; mai departe portretul D-rului *Anastasiu Fetcu*, mai târziu membru al „Academiei Române”, al D-rului *Hepites-bêtrânul*, al lui *Alexe Marin*, fost profesor de Chimie și unul din cei mai zelosi vulgarizatori ai științelor naturale în România; al învățatului fisician *Emanuil Bacaloglu*; al mult regretatului geolog *Grigorie Cobălcescu* din Iași și ale altor contemporani ai lor.

Un loc însemnat îl ocupă între oamenii aceștia de știință D-rul *Carol Davila*, întemeietoriul primei școli de medicină din țara românească, în onoarea căruia s'a ridicat zilele acestea o frumoasă statuă înaintea noii facultăți de medicină din capitală. Afară de portretele D-rului Davila, se află expuse o mulțime de obiecte folosite de dânsul: biroul lui de lucru, tabla neagră, pe care își făcea cursul la facultate, planurile grădinei sale botanice, mai departe fotografii din ambulanța pentru răniți din războiul pentru neatârănare, și altele.

Afără de chipurile bărbaților amintiți până aici mai întâlnim în expoziție busturile lui *Lascar Catargiu*, al lui *Vasile Boerescu*, al marelui binefăcător *V. Adunachi*, al neîntrecutului prosator *Al. Odobescu*, al profesorului și adunătorului de literatură populară *G. Dem. Teodorescu* și ale altora. Hazliul povestaș *Ioan Créngă*, este reprezentat atât printr'un bust, cât și prin mai multe fotografii, dintre care una îl înfățișează ca diacon tânăr. D-rul *Calinderu*, răposat nu de mult, e reprezentat într'un tablou la patul unui bolnav din spital, având pe lângă dânsul ca asistenți pe D-rii: *Assachi*, *Babeș* și *Marinescu*. Pictorul *Aman* ni se reamintesc printr'un portret al seu și prin mai multe tablouri (scene din vieța țărănească) și desemnuri lucrate de dânsul. Dela *familia Brătianu*, avem o odaie întregă, mobilată după gustul familiilor boeresci dela începutul secolului trecut: cu divan lat, cu mobile încrustate etc.

Academia română încă a împodobit această parte a expoziției prin galeria de portrete ale membrilor săi decedați.

Nici *Ardeul nostru* nu lipsesce din acest frumos Pantheon improvisat al națiunii noastre. Într'o vitrină specială vedem expuse chipurile lui *Horia*, al lui *Avram Iancu*, al lui *Andrieu Mureșianu* și al altora din bărbații noștri cei mari, cari nu mai sunt în viață, precum și al venerabilului *Ioan Axente Severu*, singurul dintre fruntașii noștri cei mari din 1848, pe care avem bucuria de a-l mai vedea încă între noi. Tot în această vitrină stau deschise vederii publicului o parte din corespondența fostului prefect al legiunii I românesci, a d-lui *I. Axente Severu*, cu comitetul național din Sibiu (corespondență scrisă și subscrisă de *Simeon Bărnuțiu*, *George Barițiu*, *Aron Florian* și *Nicolae Bălășescu*), mai departe câteva scrisori dela fostul tribun

Ciurileanu și altele. Tot aici se pot vedea în fine: cornul de praf al lui Horia și pușca luată dela Vasvári în lupta dela Fântânele, obiecte păstrate de multă vreme la familia Corcheș din Câmpeni.

Nu vom uita în sfârșit nici *obiectele archeologice* (ceramică romană, resturi de statue romane și grecesci, aflate pe pământul României, apoi costume și podoabe femeesci vechi), partea cea mai mare din colecțiunea particulară a dlui Dr. Istrati, colecțiunea numismatică a dlui Spineanu dela Turnu-Severin etc.

În legătură naturală cu secțiunea retrospectivă este *expoziția de tipărituri vechi și moderne* și de diferite mijloace de învățământ. Despărțământul acesta cuprinde earăși o sală mare, unde diferitele cărți, cu deosebire de cuprins științific, sunt așezate pe mai multe rânduri de mese, ear' cele mai vechi, mai rare și mai de preț în mai multe vitrine închise. Aici aflăm tot felul de scrieri de cuprins științific, începând dela primele cărți de aritmetică și de geografie din secolul XVIII până la ultimele lucrări de știință și manuale de școală, tipărite în capitală și în celelalte orașe din țară.

Cu deosebire este interesantă colecțiunea de cărți de știință vechi (sec. XVIII—1860) făcută de dl profesor Gr. *Créțu*, neobositul bibliograf și cercetător al limbei românesce, care a descoperit „Codicele voronețian“, unul din cele mai vechi monumente ale literaturii noastre bisericesci. Afară de cărțile de știință (cele mai multe manuale de școală) sunt expuse și diferite alte tipărituri, însemnate prin vechimea lor. Întră tipăriturile moderne, cele mai frumoase sunt eșite din tipografia cărților bisericesci din România, din atelierelor firmelor: Socec, Göbl și „Minerva“ din București și din tipografia Samitca din Craiova (dela aceasta cu deosebire atlasele României și ale diferitelor județe, lucrate pentru școală.)

Dintre *bibliotecile de popularizare* mi-au atras mai mult atențiunea „Biblioteca administrației domeniilor Corónei“, care cuprinde multe învățături folositoare pentru poporul dela țară, și noua bibliotecă a societății „Stéua“, în care aflăm broșurile: „Medicina poporală“ de Dr. Felix, „Grădina de legume“ de I. Hășeganu, „Avem cu ce să ne mândrim?“ de Duțescu—Duțu etc., fie-care în preț numai de câte 15 bani (7 cruceri). — Ca *lucrări particulare* de interes voiu amintî: Planul monumental al orașului București (planul monumentelor din capitală, după locul unde sunt așezate) și planul județului Ilfov de dnii St. și D. Negulescu, mai departe albumul „Flora română“ întocmit la externatul de fete C. Sylva și tabloul zoologic, lucrat cu multă îndemănare de elevul Aron Löbel din cl. III a gimnasiului evreesc din București.

Multe și frumoase lucruri a expus în această secțiune și *Cassa școalelor*, înființată nu de multă vreme pentru administrarea fondurilor școlare și totodată pentru provederea școalelor din România cu mijloacele de învățământ necesare. Manuale, cărți de popularizare, harte și tablouri de părete, precum și alte obiecte pentru instrucțiune se presintă aici vederii pu-

blicului din partea noii instituții, care a produs în vreme așa de scurtă rezultate așa de însemnate și care, după cum se poate prevedea din lucrările de până acum, va avea asupra învățământului public influința cea mai binefăcătoare.

Dintre tablourile de părete, câteva mi-ar plăcea să le văd introduse în toate școlile noastre primare, și anume: tablourile pentru intuițiune (unelte de câmp, uneltele diferiților meseriași, drușul de fer, schela sau portul etc.), mai departe tablourile: Anatomia omului; Ce ajunge omul și copiii lui din cauza beției?; Organele corpului omenesc nealcoolizate și alcoolizate; tabela intitulată: „Boli și leacuri“ de Drul Urechii (o tabelă, care cuprinde pe scurt numele boalelor, ce se ivesc mai des la poporul nostru, cauzele lor, cum s'ar putea feri omul de asemenea boale, și prin ce mijloace se poate vindeca, dacă s'a bolnăvit), precum și o a doua tabelă, prelucrată de același autor, cu inscripțiunea: Ciuperci otrăvicioase și ciuperci bune.

Între tablourile de părete am văzut și câteva istorice, ca d. e. Dumbrava roșie, Moartea lui Ștefan cel Mare, Asaltul redutei Grivița, Bombardarea Vidinului, dar' în privința executării tablourile acestea „mai lasă încă de dorit“, cum ține Neamțul. — Foarte ingenioase mi-s'au părut *mașinile de socotit*: Aritmometru pentru școlile primare și Aritmometrul sistemii metriche, însoțite ambele de instrucțiuni, pe care de asemenea le-ași recomanda învățătorilor noștri, de cumva nu sunt prea scumpe.

În genere din cele cuprinse în această parte a expoziției, omul rămâne cu impresiunea, că de prezent în România se muncesc serios pe terenul învățământului și că purcedându-se și mai departe cu aceeași serioșitate, regatul vecin nu peste mult va eși din șirul statelor rămase înapoi în privința culturii și, deși situat în Orient, se va apropia mult sufletesece de țerile din Apus.

În secțiunea aceasta a artelor grafice sunt reprezentați și *Românii din monarhia austro-ungară*, și anume Bucovinenii prin un număr însemnat de cărți de cuprins diferit, lucrate și tipărite la dênșii, iar' noi cei din Ardeal și din Țara Ungurească prin lucrările de cuprins științifice ale dascălilor din Brașov, din Sibiu (Seminariu și școala civilă) și din Beiuș. Afară de manuale, din orașul acesta din urmă s'au expus și câteva frumoase fotografii, reprezentând edificiile școlare, pe membrii corpului didactic, elevi din clasele superioare la exercițiile de gimnastică, elevele din școala civilă, la iubilul reposatului și mult meritatului episcop Mihail Pavel etc. „Asociațiunea pentru literatura română și cultura poporului român“ încă este reprezentată prin publicațiunile sale „(Transilvania“ și „Enciclopedia“) și prin planurile „Casei naționale“.

Tot în legătură cu secțiunea istorică și culturală este întocmită o *drăgălașe odaie cu mobile și țesături țerănesci din Bucovina*, trimise la expoziție de d-na S. Fl. Marian din Suceava. Afară de obiectele din Bucovina, în această odaie se află și frumoasa perdea cusută cu fir dela ușile împără-

tesci ale bisericeii Domnița Bălașa, precum și admirabilul epitaf (icoana înmormântării Mântuitorului) dela metropolia din Bucuresci. Vrednice de văduț și de admirat sunt și cele două tablouri țesute în genul „gobelinelor“ franceze de d-na Elena Aslan.

Vom amintii în fine dintre lucrurile de mână femeiesci țesăturile executate de elevele școalei de fete „Sânta Elena“ și pe cele lucrute în atelierul de țesături manuale Elena N. Năsturel, ambele din Bucuresci, — și unele și altele dovadă, că nici industria de casă femeiască nu se neglijează în România.

Dacă vom arunca o privire și asupra *dispositivului pentru transportul răniților și munițiilor*, inventat de d-nii *Dr. Butză și căpitan Bujoreanu* (un pat purtat de două biciclete) și dacă nu vom trece cu vederea nici mijloacele de transport expuse la intrarea în laborator de serviciul sanitar al armatei, am aruncat o ochire fugitivă asupra întregii expoziții. Dic „o ochire fugitivă“, căci după cum am spus la începutul acestor foiletoane, ca să descrii cu deamăruntul toate obiectele expuse, ți-ar trebui volume întregi.

Și aceasta numai la o expoziție restrinsă, mai mult improvisată, la „expoziția doctorului Istrati“, după cum aveau aerul a o numii neîncredători la început.

Dar' când s'ar întocmi o *expoziție generală românească*, ca bunăoară după propunerea dlui *Dr. C. I. Istrati*, în anul 1907, când se împlinesc 18 veacuri dela colonizarea Daciei cu coloniști romani! — Au nu ar fi vrednică o asemenea expoziție a fi cercetată de ori-și-cine: Român sau străin? Au nu ar fi o asemenea expoziție cea mai frumoasă serbare comemorativă, cea mai elocuentă dovadă despre rostul existenței noastre în aceste locuri unde ne-a așezat divul Traian!

Dar' ca o astfel de mare serbare națională să poată isbutii pe deplin, se cer oameni cu energia, cu priceperea și cu devotamentul dlui *Dr. C. I. Istrati*.

Brașov, Octobree 1903.

A. B.